

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
ODJEL ZA EKONOMIJU I TURIZAM
«DR. MIJO MIRKOVIĆ»

UVOD U EKONOMIJIJU

Ivana Lijović

Akademski godina 20010./2011.

EKONOMIJA

- Znanstvena disciplina koja proučava kako društvo koristi oskudne prirodne resurse za proizvodnju dobara i usluga te njihovo raspodjeljivanje među članovima društva.
- Znanost izbora najpovoljnijih rješenja u uvjetima postojanja materijalnih ograničenja.

SVAKA DEFINICIJA EKONOMIJE MORA SADRŽAVATI:

- Oskudnost
- Izbor među mogućnostima

POVIJEST PROUČAVANJA EKONOMIJE

- izvori datiraju iz 1776.
- **Adam Smith**: « Istraživanje prirode i bogatstva naroda » (osnovna načela tržišne ekonomije)
- A. Smith se smatra utemeljiteljem prve grane ekonomije – MIKROEKONOMIJE
- **John Maynard Keynes**: « Opća teorija zaposlenosti, kamata i novca »
- J.M. Keynes se smatra začetnikom - MAKROEKONOMIJE

VRSTE EKONOMIJE:

- **normativna** – kako bi trebalo biti (etičko vrednovanje, uključuje etičke propise i sudove o vrijednosti.)
- **pozitivna** – kako je (stvarno stanje, opisuje činjenice i funkcioniranje privrede)

ili

- **makroekonomija** – grana ekonomije koja proučava funkcioniranje gospodarstva kao cjeline i utvrđuje međuovisnost između njezinih važnijih agregata kao što su nacionalni dohodak, agregatna potrošnja, štednja, investicije, uvoz, izvoz i dr.
 - ispituje:
 - kako se određuju ukupne investicije
 - kako središnje banke upravljaju novcem i kamatnim stopama
 - što uzrokuje međunarodne financijske krize
 - zašto neke nacije brzo rastu dok druge zaostaju
- **mikroekonomija** – grana ekonomske znanosti koja proučava ponašanje pojedinih dijelova gospodarstva (pojedinci, kućanstvo, ekonomski subjekti, sektori)
 - ispituje:
 - kako se određuju individualne cijene
 - odrednice cijena zemlje, rada i kapitala
 - snage i slabosti tržišnog mehanizma

DRUŠTVA – proizvode robe i usluge za zadovoljenje potreba ljudi.

METODE U EKONOMIJI

1. **promatranje** – promatranje ekonomskih događaja.
2. **ekonomska analiza** – polazeći od neke pretpostavke utvrđuju se određena pravila ili zakonitosti ekonomskog ponašanja.
3. **statistička analiza** – razumijevanje i testiranje ekonomskih zakona na osnovi statističkih podataka.
4. **eksperimenti** – kontrolirani eksperimenti (simulacije, ankete).
5. **post hoc pogreška** – nastaje ako se uzročnost među pojavama izvodi iz puke činjenice što je jedna pojava prethodila drugoj.
6. **varka poopčavanja** – krivo shvaćanje da je ono što je istinito za dio istinito za cjelinu.

DVIJE OSNOVNE PRETPOSTAVKE U EKONOMIJI:

1) OSKUDNOST DOBARA

(kad bi ih bilo neograničeno ekonomija ne bi ni postojala)

2) ŽELJA ZA EFIKASNOŠĆU

(upotreba sredstava na najbolji mogući način i smanjenje rasipnosti)

TRI OSNOVNA PROBLEMA EKONOMSKE ORGANIZACIJE:

1. Što?

2. Kako?

3. Za koga? proizvoditi

1. KOJE će se robe proizvoditi i u kojim količinama?

2. KAKO će se dobra proizvesti?

(društvo mora odrediti tko će ostvariti proizvodnju, s kojim sredstvima i kojim tehnikama)

3. ZA KOGA će se dobra proizvoditi?

(za koji krug potrošača je proizvod namijenjen)

EKONOMSKE POSTAVKE, MODELI, GRAFOVI

- **Graf** - dijagram koji pokazuje kako se dva ili više skupova varijabli odnose jedan prema drugome.
- **Ekonomski model** - matematički prikaz odnosa između dviju ili više varijabli.
- **Varijabla** - stupanj ili mjera promjena u vremenu ili opažanjima.

VREDNOVANJE EKONOMSKIH ODLUKA VRŠI SE PREMA:

- **Načelu efikasnosti** - stanje u kojem se ne može poboljšati položaj jedne osobe a da se ne pogorša položaj druge,
- **Načelu pravednosti** - raspodjela bogatstva društva u skladu sa nekim načelnim, pravednim odrednicama,
- **Rastu** - porast ukupnog outputa per capita,
- **Stabilnosti** - stanje u gospodarstvu kada je output stabilan ili rastući u uvjetima niske inflacije i nezaposlenosti.

ZAKON OSKUDNOSTI (TEMELJNI EKONOMSKI PROBLEM)

- **Dobra su oskudna** zato što nema dovoljno resursa da se proizvedu sva dobra koja ljudi žele trošiti. (oskudni prirodni resursi)
- **Zakon oskudnosti** kaže da kada dobra ne bi bila oskudna tada bi se sve želje i potrebe čovjeka mogle zadovoljiti i resursi se ne bi trebali racionirati budući da bi se moglo proizvoditi doslovno sve.
- **Prema zakonu oskudnosti** dobra se dijele na :
 - ekonomska (rijetka dobra)
 - neekonomska (dobra neograničene ponude).

INPUTI, OUTPUTI I PROIZVODNJA:

- **Inputi (utrošci)** - robe i usluge koje koriste poduzeća u procesima proizvodnje (zemlja, rad i kapital).
- **Outputi (proizvodi)** - različite korisne robe i usluge koje se troše ili upotrebljavaju za daljnju proizvodnju.
- **Proizvodnja** - proces transformiranja resursa u korisna dobra ili usluge.
- **Resursi** - sve osigurano od strane prirode ili prijašnjih generacija koji se direktno ili indirektno koriste za zadovoljenje potreba (zemlja, bakar, pijesak).
- **Kapital** - već proizvedena dobra čija je namjena proizvodnja drugih dobara, to je proizvedeni faktor proizvodnje, trajni input koji je i sam output privrede, obuhvaća materijala dobra: strojevi, kompjutori, automobili, ceste...
- **Proizvođači** - svaka osoba ili grupa ljudi, javna ili privatna koja transformira resurse u upotrebljivi, korisni output.

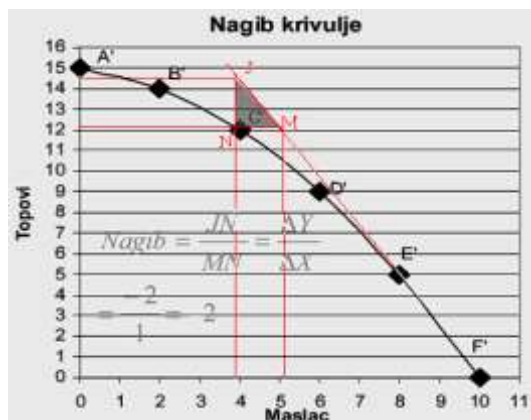
ZAKON OPADAJUĆIH PRINOSA – NEIZBJEŽNA ČINJENICA?

- dodavanjem dodatnih jedinica outputa uz ostale konstantne inpute, rezultirajući output biti će sve manji.
- do opadajućih prinosa dolazi zato što svaki radnik radi s razmjerno manje fiksnog ili specijaliziranog resursa.

ŠTO NAM POKAZUJU NAGIBI KRIVULJA ILI PRAVCA

- **Nagib** je mjera odnosa prema kojemu se vrijednost Y mijenja za svaku promjenu od 1 jedinice vrijednosti X.
- **Nagib pravca** - veličina za koju se neka varijabla Y mora promijeniti u reakciji na jediničnu promjenu X a da bi ostali na istom pravcu.
- Nagib poprima **negativnu vrijednost** ako je odnos X i Y obrnuto razmjeran i pozitivan za upravno razmjeran odnos.
- **Nagib krivulje** - veličina promjene Y potrebna da zadovolji jediničnu promjenu u X varira ovisno o položaju s kojeg počinje ta promjena.
- **Nagibom krivulje mjerimo** smjer u kojem ide, računajući ga s obzirom na skale na dvjema osima.

$$Nagib = \frac{\Delta Y}{\Delta X}$$

GRANIČNA STOPA TRANSFORMACIJE

- Numerička vrijednost koeficijenta nagiba granice proizvodnih mogućnosti zove se društvena granična stopa transformacije.
- To je broj jedinica nekog dobra koje se mogu dobiti odricanjem od proizvodnje nekog drugog dobra.

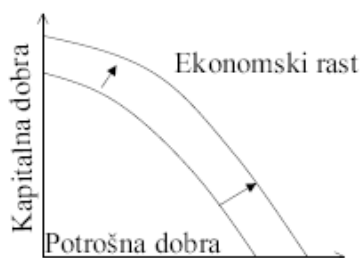
- OPORTUNITETNI TROŠAK** (pogledaj stranu 26.)
- vrijednost dobara ili usluge koje nismo koristili a mogli smo koristiti.
- primjer:** stvarni troškovi školovanja + izgubljena primanja (10 000\$ + 16 000\$ godišnje).

VRSTE PRIVREDA tj. EKONOMIJA (TRŽIŠNE STRUKTURE):

- tržišne** - ona u kojoj pojedinci i privatna poduzeća donose glavne odluke o proizvodnji, vlada sustav cijena i tržišta.
- komandne ili naredbodavne** - ona u kojoj vlada donosi sve odluke o proizvodnji i raspodjeli, naziva se i planska ekonomija.
- mješovite** - ima elemente tržišne i komandne, odluke o proizvodnji donosi tržište, a zakone donosi država.

EKONOMSKI RAST

- predstavlja porast ukupnog outputa gospodarstva.
- do rasta gospodarstva dolazi zbog rasta radne snage ili kapitalnih dobara, tehnologije i proizvodnosti po radniku.

TRGOVINA, NOVAC i KAPITAL

- Napredne zemlje se upuštaju u **specijalizaciju** i **podjelu rada** čime se povećava proizvodnost resursa.

- **Novac** - način plaćanja ili sredstvo razmjene. Sastoji se od novca u opticaju i depozita po viđenju. Tok novca je glavni pokretač ekonomskog sustava.
- **Kapital** - proizvedeni faktor proizvodnje, trajni input koji je i sam output privrede poput računala, tvornica.
- Puno ekonomskih aktivnosti uključuje **propuštanje sadašnje potrošnje** (štednja) da bi se povećao kapital. Svaki put kad investiramo - gradeći novu tvornicu ili cestu, povećavajući vrijeme ili kvalitetu školovanja, ili povećavajući količinu korisnog tehnološkog znanja - povećavamo buduću proizvodnost naše privrede.

SVOJSTVA NAPREDNIH GOSPODARSTVA

- **trgovina i specijalizacija**
- **novac**
- **kapital**

TEHNOLOŠKE MOGUĆNOSTI DRUŠTAVA

- Da bi mogli odgovoriti na 3 osnovna pitanja ekonomije, moramo odlučiti o utrošcima (inputima) i proizvodima (outputima).
- Razlika između INPUTA i OUTPUTA = VA (value addit) ili DV (dodana vrijednost)

FAKTORI PROIZVODNJE

- **ZEMLJA**

a) prirodni izvori koji se upotrebljavaju za poljodjelstvo, gradnju kuća, tvornica...

Tu se ubrajaju zrak, voda, zemlja, klima.

b) energetske izvori za opskrbu gorivom automobila i stanova

c) neenergetski izvori – npr. bakar i željezne rude

- **RAD**

- svjesna i svrsishodna djelatnost čovjeka s ciljem proizvodnje proizvoda.

- predstavlja utrošeno vrijeme u proizvodnji.

- **KAPITAL**

- predstavlja trajna dobra ekonomije, proizvedena radi toga da proizvode druga dobra.

- obuhvaća materijalna dobra: strojevi, kompjutori, automobili, ceste...

KAPITAL SE RAZVIO U 3 DIJELA

- **fizički kapital**
- **financijski kapital**
- **intelektualni kapital**

TRI NOVA DODATNA FAKTORA PROIZVODNJE

- **znanje**
- **informacija**
- **komunikacija**

GRANICA PROIZVODNIH MOGUĆNOSTI

- Sredstva i dostupna tehnologija ograničavaju zajednice u proizvodnji proizvoljnih količina i proizvoda.
- **Granica proizvodnih mogućnosti** – što se više sredstava koristi za proizvodnju jednog proizvoda, to manje ostaje za proizvodnju drugog.
- **Granica proizvodnih mogućnosti prikazuje** maksimalne količine proizvodnje koje neka ekonomija može dobiti uza zadano tehnološko znanje i zadanu količinu raspoloživih ulaznih faktora.

TRŽIŠTE I DRŽAVA U MODERNOJ PRIVREDI:

- **Laissez-faire** - pustite nas na miru XIX st.
- **Tržišni sistem** je razvijeni mehanizam za nesvjesnu koordinaciju ljudi, aktivnosti i poduzeća preko sustava cijena i tržišta.
- **Tržište** je mehanizam putem kojeg kupci i prodavači međudjeluju da bi nekoj robi odredili cijenu i količinu; mjesto na kojem se susreću kupci i ponuđači da bi razmijenili stvari.
- **Cijena** je vrijednost dobara izražena u novcu.
- **Cijene koordiniraju odluke** proizvođača i potrošača na tržištu. Više cijene smanjuju potražnju potrošača i potiču proizvodnju. Niže cijene potiču potrošnju i obeshrabruju proizvodnju. Cijene su ravnotežni kotačić u tržišnom mehanizmu.
- **Tržišna ravnoteža** predstavlja ravnotežu između svih različitih kupaca i prodavača.
- Tržište pronalazi **ravnotežnu cijenu** koja upravo uravnotežuje želje svih različitih kupaca i prodavača.

NEVIDLJIVA RUKA ADAMA SMITHA

- u uvjetima savršene konkurencije i bez tržišnih neuspjeha, tržišta će iz raspoloživih resursa istisnuti onoliko korisnih roba i usluga koliko je moguće.
- no, tamo gdje se pojave monopoli ili slični nedostaci tržišta, svojstva nevidljive ruke mogu biti uništena.

RAZMJENA, SPECIJALIZACIJA I PODJELA RADA

- **Specijalizacija** je usmjeravanje vlastitih napora na određeni skup zadataka, omogućuje na najbolji mogući način ostvarivanje određenih prednosti
- Važna činjenica ekonomije je **podjela rada**, a ne da svatko radi sve – osrednje.
- To se postiže raščlanjujući proizvodnju na mnogobrojne male specijalizirane korake i zadatke.
- Podjela rada najbolje se obavlja prema određenim sklonostima/prednostima pojedinaca.

Ekonomska uloga države

Nedostaci nevidljive ruke	Intervencija države	Državne aktivnosti
Neefikasnost		
Monopol	Intervencija na tržištu	Antimonopolski zakon
Eksternalije	Intervencija na tržištu	Zakon protiv zagađenja
Javna dobra	Subven. vrijednih aktivnosti	Nacionalna obrana
Nejednakost		
Neprihvatljive nejednakosti dohotka i bogatstva	Preraspodjela dohotka	Progres. Oporezivanje dohotka i bogatstva Programi podrške doh.
Makroekonomski problemi		
Konjunktorni ciklusi (visoka inflacija i nezaposlenost)	Stabilizacija pomoću makroekonomskih politika	Monetarna politika i Fiskalna politika
Spor ekonomski rast	Stimuliranje rasta	Investiranje u obrazov. Niski pror. deficit Povećanje štednje

PONUDA

- pod pojmom **ekonomske ponude** spadaju sva dobra i usluge koje su proizvođači spremni proizvesti po određenoj cijeni.

ZAKON PONUDE

- što je **veća** cijena, ponuda će biti **veća**.
- što je **manja** cijena, ponuda će biti **manja**.

ELEMENTI KOJI UTJEČU NA PONUDU

- cijena samog dobra** (viša cijena, veća ponuda automobila)
- tehnologija**
- cijene inputa** (manje nadnice – niži troškovi – veća proizvodnja)
- cijene komplementarnih dobara** (dobra koja su povezana) - niža cijena autobusa i kamiona – veća ponuda automobila
- organizacija**
- posebni utjecaji** (inovacije, standardi, vrijeme)

ELASTIČNOST PONUDE

- je jačina reakcije **ponuđene količine nekog dobra** na **promjenu cijene tog dobra** uz uvjet da ostale stvari budu nepromijenjene.
- je omjer postotne promjene ponuđene količine i postotne promjene cijene.

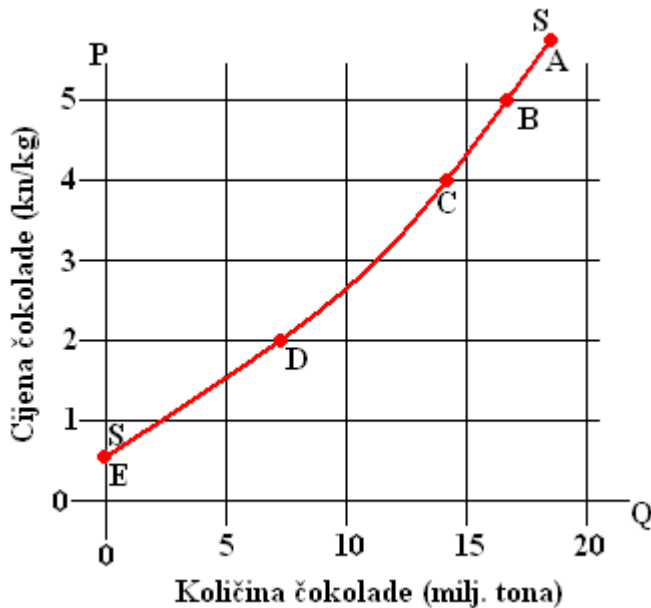
elastičnost ponude = postotna promjena ponuđene količine / postotna promjena cijene

- ako promjena cijene od 1 % uzrokuje promjenu ponuđene količine veću od 1% onda je ponuda **elastična**
- ako promjena cijene od 1% uzrokuje promjenu ponuđene količine manju od 1% onda je ponuda **neelastična**
- ako promjena cijene od 1% uzrokuje promjenu ponuđene količine jednako 1% onda je ponuda **jedinično elastična**

KRIVULJA (SKRIŽALJKA) PONUDE

- **Krivulja ponude** je grafički prikaz odnosa između određene količine proizvoda i usluga koji se nude na određenom tržištu u određeno vrijeme i po određenim cijenama.
- Općenito ponuđene količine odgovaraju na promjene cijena tako da se krivulja diže gore i na desno.

Slika 1 - Krivulja ponude

POTRAŽNJA

- **Potražnja** su količine nekog dobra ili usluge koje su uz određenu cijenu potrošači spremni kupiti.

ZAKON POTRAŽNJE

- što je **niža** cijena, potražnja će biti **veća**
- što je **viša** cijena, potražnja će biti **manja**
- Zakon potražnje vrijedi za **individualnu** i **tržišnu potražnju**.
- Što je dohodak potrošača veći to će i povećati potražnju i obrnuto.

ELEMENTI KOJI UTJEČU NA POTRAŽNJU

- **cijena proizvoda ili usluga**
npr. viša cijena slatkiša znači manju potražnju za slatkišima.
- **prosječan dohodak**
npr. viši dohodak znači i veću potražnju.
- **broj stanovnika (veličina tržišta)**
npr. Više stanovnika povećava tržište te potražnju za dobrima.
- **cijene srodnih dobara**
 - a) SUPSTITUTI (avion/autobus)
 - b) KOMPLEMENTI (cijene povezanih dobara)
npr. niža cijena benzina povećava potražnju za automobilima
- **ukusi pojedinca (preferencije)**
- **posebni utjecaji** (npr. kvaliteta ceste, klimatski uvjeti...)

ELASTIČNOST POTRAŽNJE

- je jačina reakcije **tražene količine nekog dobra** na **promjene cijene tog dobra**, uz uvjet da ostale čimbenike držimo jednake.
- je omjer postotne promjene cijene i postotne promjene tražene količine.

$$E_D = \frac{\% \text{ promjena tražene količine}}{\% \text{ promjena cijene}}$$

- Ako promjena cijene od 1% uzrokuje promjenu tražene količine veću od 1% onda je potražnja **elastična**.
- Ako promjena cijene od 1% uzrokuje promjenu tražene količine manju od 1% onda je potražnja **neelastična**.
- Ako promjena cijene od 1% uzrokuje promjenu tražene količine jednaku 1% onda je potražnja **jedinično elastična**.

SAVRŠENO ELASTIČNA I SAVRŠENO NEELASTIČNA POTRAŽNJA

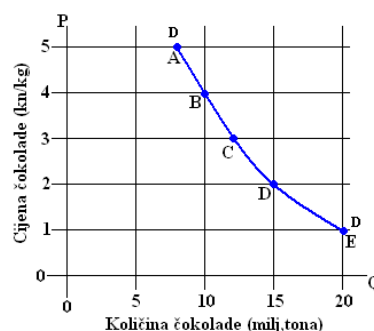
- **savršeno elastična potražnja** je ona koja iznimno jako (beskonačno) reagira na male promjene cijene.
- **savršeno neelastična potražnja** je ona koja nimalo (nula) reagira na promjene cijena.

KAKAV JE ODNOS IZMEĐU ELASTIČNOSTI POTRAŽNJE I PRIHODA?

- ako je **potražnja neelastična**, tada poduzeće koje snižava cijenu svojih proizvoda gubi dio svojih prihoda budući da potražnja na manje cijene neće reagirati povećanjem tražene količine.
- **elastična potražnja** povećava ukupne prihode poduzeća zbog toga što će eventualni pad cijena proizvoda poduzeća na tržištu biti praćen povećanjem obima prodaje toga proizvoda na tržištu zbog porast potražnje.
- utjecaj **jedinično-elastične potražnje** na prihode poduzeća je neutralan, smanjenje cijena proizvoda biti će praćeno istim povećanjem obima prodaje što će prihode ostaviti nepromijenjenima.

KRIVULJA (SKRIŽALJKA) POTRAŽNJE

- **Krivulja potražnje** je grafički prikaz odnosa između određene količine proizvoda i usluga koji se traži na određenom tržištu u određeno vrijeme i po određenim cijenama.
- **Činitelji koji su uključeni u odnos potražnje jesu :**
 - cijene sličnih dobara
 - potrošački ukusi
 - ostali činitelji
- Kada se ti činitelji mijenjaju, krivulja potražnje će se pomaknuti.

Slika 2 - Krivulja potražnje

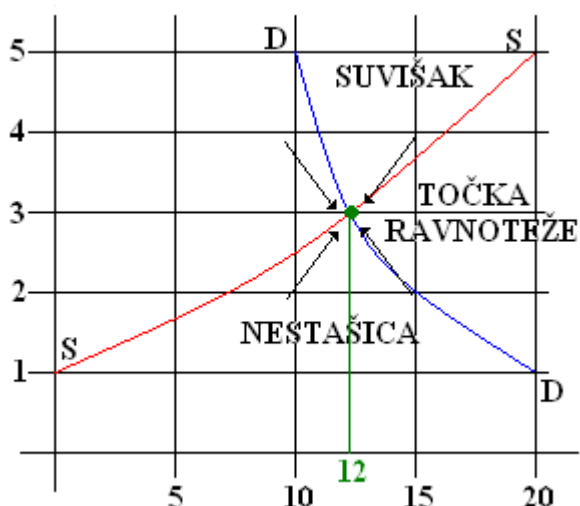
RAVNOTEŽA PONUDE I POTRAŽNJE

- **Tržišna ravnoteža** se uspostavlja po onoj cijeni i količini kod kojih su sile ponude i potražnje u

ravnoteži (i kupac i prodavač su zadovoljni).

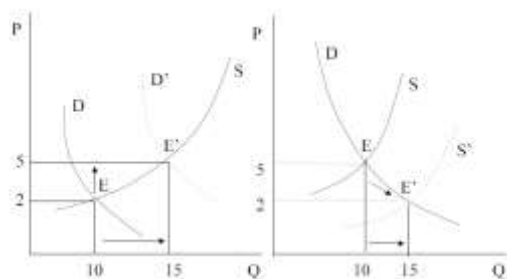
- Tada je količina koju kupci žele kupiti upravo jednaka količini koju prodavači žele prodati.
- U ravnoteži, cijena i količina teže ostati iste, dok su sve ostale stvari jednake.
- **Tržišna potražnja** je suma svih dobara i usluga koja kućanstva potražuju na tržištu dobara i usluga.
- **Tržišna ponuda** je suma svih dobara i usluga koje nude svi proizvođači koji proizvode ta dobra i usluge na tržištu dobara i usluga.

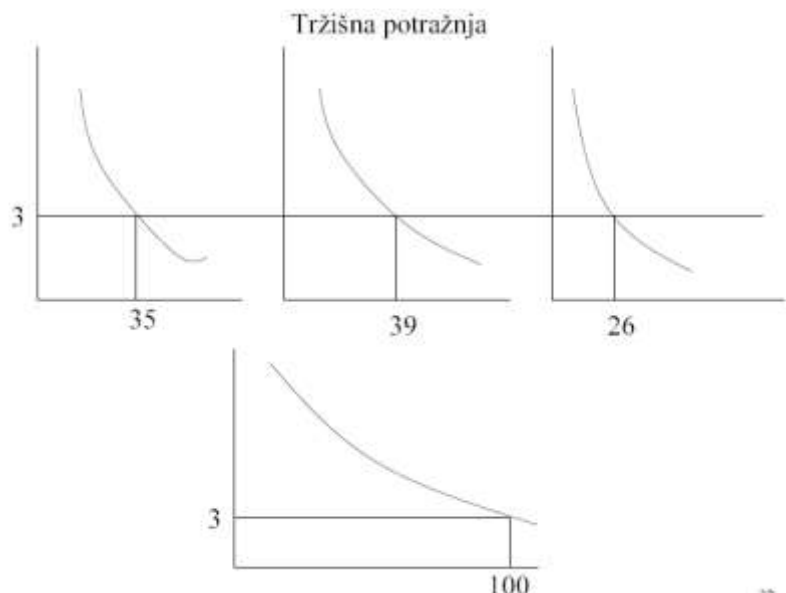
RAVNOTEŽA NA TRŽIŠTU

ODSTUPANJE OD RAVNOTEŽE:

- **Nestašica** predstavlja situaciju na tržištu u kojoj se potražuje više dobara i usluga nego što se na tržištu nudi.
- **Višak** predstavlja situaciju na tržištu u kojoj se nudi više dobara i usluga nego što se na tržištu traži.
- Kada je potražnja veća u odnosu na ponudu jača pritisak na cijene prema gore, to jest, povećanju cijena.
- Kada je ponuda veća u odnosu na potražnju jača pritisak na cijene prema dole, to jest, smanjenju cijena.
- **Putem mehanizma racioniranja cijena**, tržište alocira ili racionira oskudna dobra u najbolje moguće načine korištenja, to jest, uspostavlja se nova točka ravnoteže.

ZBRAJANJEM $35+39+26 = 100$ STO BI ZNACILO DA HE KOLIČINA PRODANA KROZ OVO RAZDOBLJE 100 PO CIJENI OD 3

UČINAK POMAKA PONUDE I POTRAŽNJE

Ako potražnja raste.....krivulja potražnje ide DESNO (cijena gore, količina gore)

Ako potražnja pada.....krivulja potražnje ide LIJEVO (cijena dolje, količina dolje)

Ako ponuda raste.....krivulja ponude ide DESNO (cijena dolje, količina gore)

Ako ponuda pada.....krivulja ponude ide LIJEVO (cijena gore, količina dolje)

ELASTIČNOST POTRAŽNJE NA CIJENU ("cjenovna elastičnost")

- **Cjenovna elastičnost** je postotna promjena tražene količine podijeljena postotnom promjenom cijene.
- **Mjeri** koliko se mijenja količina traženog dobra kad se mijenja njegova cijena.
- Cjenovnu elastičnost određuju ekonomski faktori.
- Elastičnost je veća za luksuzna dobra, kada su dostupni supstituti i kada potrošači imaju više vremena prilagoditi svoje ponašanje.
- Pod utjecajem cjenovne elastičnosti ukupni prihod se mijenja.

UKUPNI PRIHOD = Cijena (P) x Količina (Q)

⇒ **CJENOVNA ELASTIČNOST VISOKA** – dobra elastična potražnja
(tražena količina snažno reagira na promjenu cijene)

⇒ **CJENOVNA ELASTIČNOST NISKA** – neelastičnost
(tražena količina slabo reagira na promjenu cijene)

- 1) **NEELASTIČNA POTRAŽNJA** – smanjenje cijene smanjuje ukupni prihod
- 2) **ELASTIČNA POTRAŽNJA** – smanjenje cijene povećava ukupni prihod
- 3) **JEDINIČNA ELASTIČNOST POTRAŽNJE** – ne dovodi do promjene ukupnog prihoda

PROMJENA PONUDE I POTRAŽNJE

- najbolji primjer – **POLJODJELSTVO**
- tehnološki progres u poljodjelstvu – brz porast ponude
- potražnja za hranom sporije raste, zato se cijene prehrambenih proizvoda na tržištu smanjuju
- tu djeluje država da se spriječe negativne posljedice naglih promjena
- jedna od mjera koje donosi država je **OGRANIČENJE USJEVA**
- država planski određuje koliko će tko proizvoditi

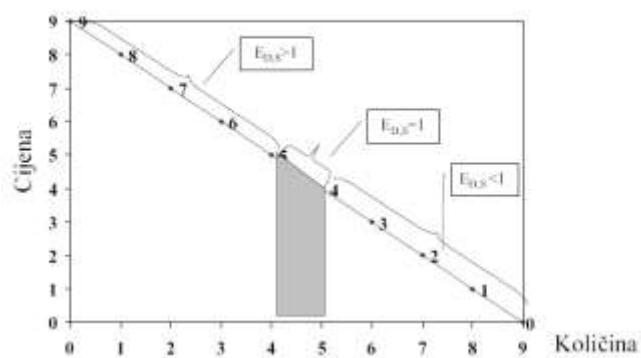

MEHANIZAM CIJENA

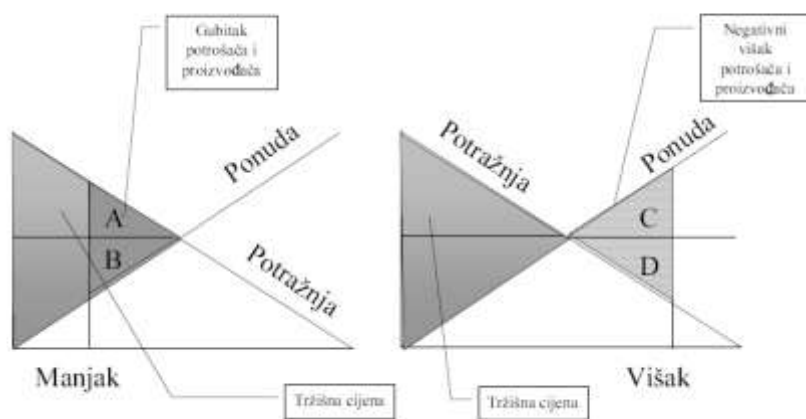
- **Normalna dobra i superiorna dobra** - ona dobra za koja s povećanjem dohotka raste i potražnja (odjeća, obuća, televizori).
- **Inferiorna dobra** - ona dobra za koja s povećanjem dohotka opada potražnja (kruh, krumpir, salata itd.).
- **Ravnoteža na tržištu** je privremena pojava uslijed velikog broja varijabli koje na nju utječu.
- **Racionirajuća i alokacijska funkcija cijena** ima za cilj “čišćenje tržišta” bez viška dobara koja troškovno opterećuju ponuđače kao i neprimjerenog manjka (nemogućnost zadovoljenja potreba za potrošače).
- Slobodnim izborom tržišnih subjekata, kupaca i ponuđača određuje se tržišna cijena koja će osigurati “čišćenje tržišta”, najpovoljniju alokaciju oskudnih resursa i efikasnost privrede bez gubitaka i troškova

Elastičnost pravca

Potrošački i proizvođački višak

Izračunavanje koeficijenta elastičnosti

Q	ΔQ	P	ΔP	$Q_1+Q_2/2$	$P_1+P_2/2$	$E_{D,S} = \frac{\Delta Q}{(Q_1+Q_2)/2} : \frac{\Delta P}{(P_1+P_2)/2}$
0		6				
10	10	2	4	5	5	$10/5 : 2/5 = 5 > 1$
10		4				
20	10	2	2	15	3	$10/15 : 2/3 = 1$
20		2				
30	10	0	2	25	1	$10/25 : 2/1 = 0.2 > 1$
30		0				

Problem koji se javlja uz izračunavanje koeficijenta elastičnosti vezan je uz odabir početne vrijednosti za izračunavanje koeficijenta elastičnosti 5-4 (pad cijena 20%) ili 4-5 (porast cijena 25%). Rješenje se našlo uprosječenjem.

Savršeno elastična i neelastična potražnja

SUPSTITUTI, KOMPLEMENTI I NEOVISNA DOBRA

- Porast cijene govedine smanjit će traženu količinu govedine i povećati potražnju za srodnim dobrima – SUPSTITUTIMA.

Za dva dobra kažemo da su supstituti ako povećanje cijene dobra A povećava potražnju za supstitutnim dobrom B.

- Npr. hamburger i peciva za hamburger, odnosno automobil i benzin su povezana dobra –

KOMPLEMENTARNA.

Komplementi su dobra kod kojih povećanje cijene dobra A uzrokuje smanjenje potražnje

za njegovim komplementarnim dobrom B.

- Imamo i NEOVISNA dobra (kao što su govedina i udžbenici) kod kojih promjena cijene

jednog dobra uopće ne utječe na potražnju za drugim.

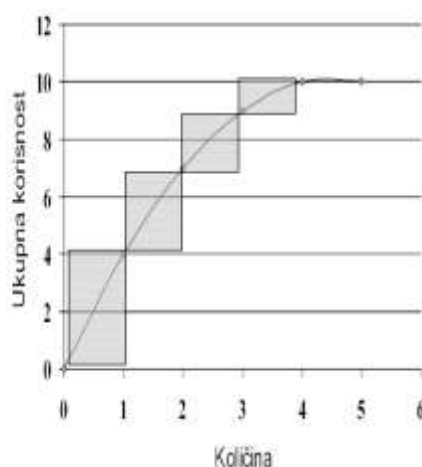

KORISNOST

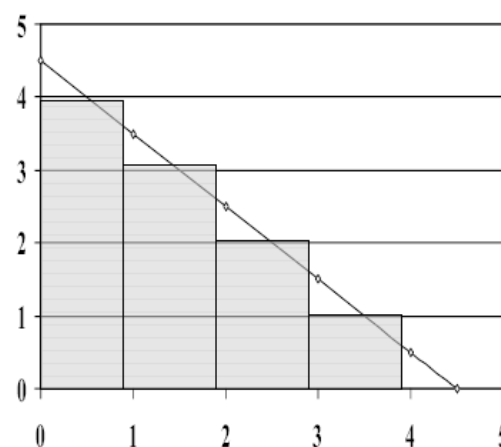
- Razlikujemo normalna i inferiorna dobra:
 - Normalna dobra – je ono dobro za kojim tražnja raste kada i dohodak raste (odjeća, obuća, televizori).
 - Inferiorna dobra – je ono dobro za kojim tražnja opada kada dohodak raste. (kruh, krumpir, salata itd.).
- Korisnost je zadovoljstvo potrošača kupljenim dobrom ili uslugom. Potrošači pojačavaju svoje zadovoljstvo birajući dobra ili usluge koje najviše vole.
- Potražnja za nekim dobrom određena je njegovom graničnom korisnošću.
- Granična korisnost je dodatno zadovoljstvo dobiveno z potrošnje dodatne jedinice nekog dobra.
- Zakon granične korisnosti – granična korisnost dobara opada ukoliko se količina tog potrošenog dobra povećava. Npr. Drugi tanjur torte neće nam biti ukusan kao onaj prvi, treći tanjur torte neće nam biti ukusan kao onaj drugi itd.
- Odnos ukupne i granične korisnosti - ukupna korisnost potrošnje određene količine jednaka je zbroju graničnih korisnosti do te točke.
- Tržišna krivulja potražnje - predstavlja zbroj potražnji pojedinaca pri svakoj cijeni, odnosno vodoravan zbroj krivulja potražnje d.d. da bi se dobila tržišna krivulja potražnje D.D.

Zakon opadajuće granične korisnosti

Količina potr.dobara	Ukupna korisnost	Granična korisnost
0	0	
1	4	4
2	7	3
3	9	2
4	10	1
5	10	0

Granična korisnost

PONAŠANJE POTROŠAČA

- Racionalno ponašanje - prosječni je potrošač racionalni pojedinac koji svoj dohodak nastoji alocirati tako da iz njega ostvari najveću korisnost ili zadovoljstvo, maksimiziranu korisnost.
- Preferencije - potrošači imaju jasne preferencije, sklonosti prema određenim dobrima i uslugama. Svaki potrošač zna očekivanu graničnu korisnost koju može ostvariti kupnjom određenog dobra.
- Proračunsko ograničenje - potrošačev je dohodak ograničen i stoga su svi potrošači limitirani proračunskim ograničenjem, to jest, raspoloživim dohotkom.
- Cijene - potrošač ne može kupiti sve što želi kada svaka kupnja troši dio njegova raspoloživa dohotka, mora izvršiti izbor.

MAKSIMALIZACIJA KORISNOSTI:

- Potrošač s fiksnim dohotkom koji je sučeljen s danim tržišnim cijenama postiće maksimum zadovoljstva ili korisnosti kada je granična korisnost zadnjeg dolara utrošenog za svako dobro jednaka graničnoj korisnosti zadnjeg dolara utrošenog za bilo koje drugo dobro.

$$\frac{GK \text{ dobra 1}}{P1} = \frac{GK \text{ dobra 2}}{P2} = \frac{GK \text{ dobra 3}}{P3} = GK$$

- Viša cijena dobra 1, smanjuje se njegova optimalna potrošnja, raste GK dobra 1, na novoj smanjenoj razini potrošnje izjednačava se GK dobra 1, s GK dobra 2, GK dobra 3.

PROBITAK POTROŠAČA (npr. čaša vode)

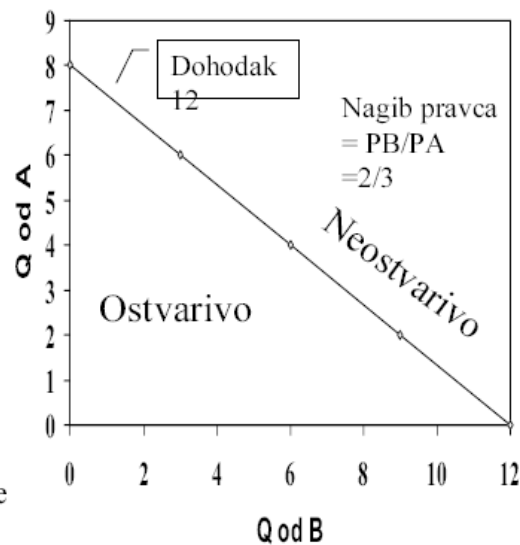
- Paradok vrijednosti ističe da ubilježena novčana vrijednost nekog dobra (izmjerena umnoškom cijene i količine) može biti pogrešna kao indikator ukupne ekonomske vrijednosti tog dobra.
- Raskorak između ukupne korisnosti nekog dobra i njegove ukupne tržišne vrijednosti zove se PROBITAK POTROŠAČA.
- Probitak se javlja jer zbog djelovanja zakona opadajuće granične korisnosti "dobivamo više nego što plaćamo za".

ISKUSTVENE PROMJENE CJENOVNIH I DOHODOVNIH ELASTIČNOSTI

- Za mnoge ekonomske primjene bitno je imati brojčane procjene cjenovnih elastičnosti. (npr. fakulteti žele znati utjecaj viših cijena školarina na upise studenata).
- Slične odluke ovise i o DOHODOVNOJ ELASTIČNOSTI.
- Npr. vlada mora izračunati efekt viših dohodaka na potrošnju energije pri planiranju politike očuvanja okoliša itd.
- Sve te promjene zahtijevaju brojčanu procjenu cjenovne elastičnosti, ali i dohodovne elastičnosti.
- Kvantitativne procjene izvode se iz tržišnih podataka o traženim količinama, cijenama, dohodcima i drugim varijablama.

Budžetska krivulja

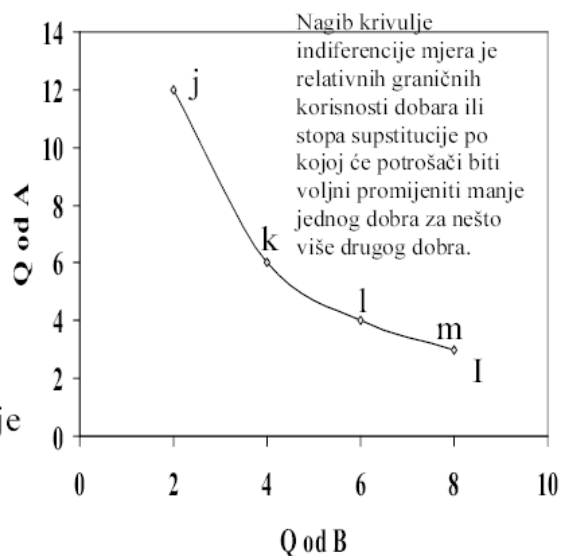
Cijena dobra A (1.50)	Cijena dobra B (1.00)	Ukupni troškovi
8	0	12+0
6	3	9+3
4	6	6+6
2	9	3+9
0	12	0+12

Budžetska krivulja - krivulja koja pokazuje različite kombinacije dvaju dobara koje se mogu kupiti uz dani raspoloživi dohodak.

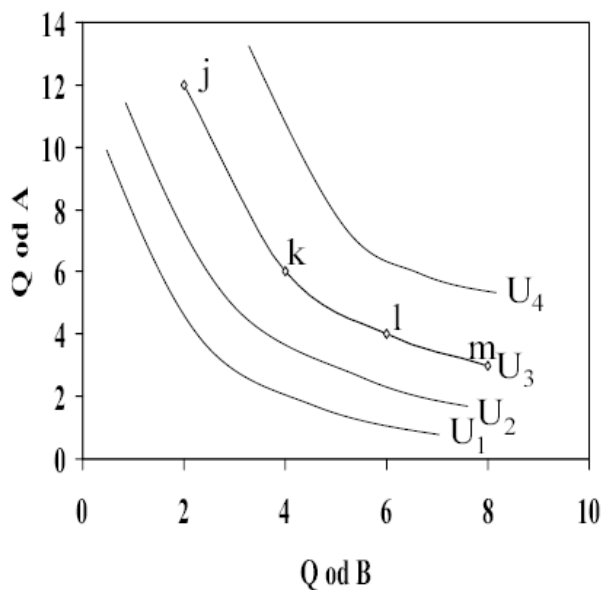
Krivulja indiferencije

Komb.	Dobro A	Dobro B
j	12	2
k	6	4
l	4	6
m	3	8

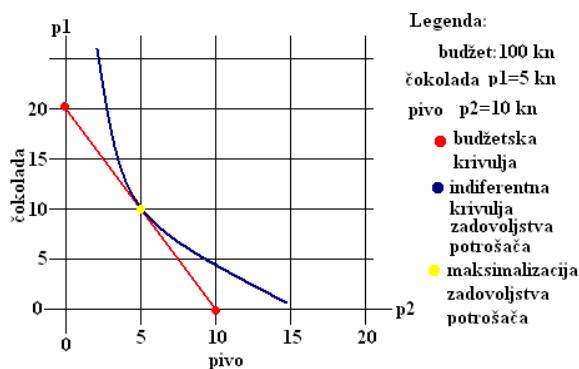
Krivulja indiferencije-prikazuje sve kombinacije dobara A i B koje donose istu razinu korisnosti za potrošača.

Mapa krivulja indiferencije

- Mapa krivulja indiferencije čini skup krivulja indiferencije. Svaka krivulja indiferencije koja je udaljenija od ishodišta označava višu razinu korisnosti - Pareto superiornija.

51

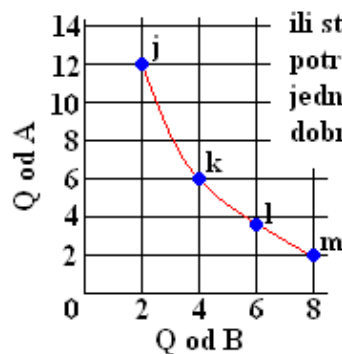

Maksimalizacija zadovoljstva potrošača: - RAVNOTEŽA:

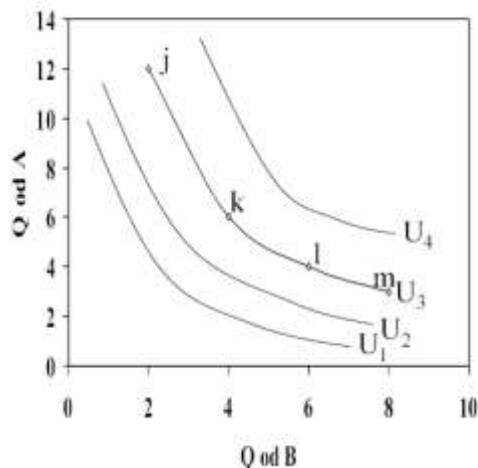
Komb.	Dobro A	Dobro B
j	12	2
k	6	4
l	4	6
m	3	8

Krivulja indiferencije - prikazuje sve kombinacije dobara A i B koje donose istu razinu korisnosti za potrošača.

Nagib krivulje indiferencije mjera je relativnih graničnih korisnosti dobara ili stopa supstitucije po kojoj će potrošači biti voljni promijeniti manje jednog dobra za nešto više drugog dobra.

Mapa krivulja indiferencije

- Mapa krivulja indiferencije čini skup krivulja indiferencije. Svaka krivulja indiferencije koja je udaljenija od ishodišta označava višu razinu korisnosti - Pareto superiornija.

51

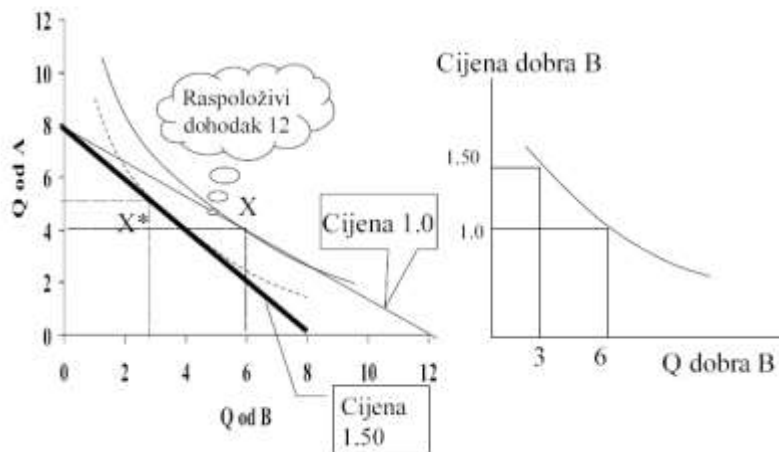
Potrošačeva ravnoteža

- Potrošačeva ravnoteža postiže se u točki u kojoj budžetska krivulja dodiruje najvišu krivulju indiferencije. U toj točki potrošačeva stopa supstitucije (odnos relativnih graničnih korisnosti) upravo je jednaka odnosu cijene dobra A i B.

$$\frac{\text{GK dobra A}}{\text{Cijena dobra A}} = \frac{\text{GK dobra B}}{\text{Cijena dobra B}}$$

Izvođenje krivulje potražnje

PROIZVODNJA I ORGANIZACIJA PODUZEĆA

- Zašto postoje poduzeća - radi mogućnosti odvijanja masovne proizvodnje, organizacija proizvodnog procesa i prikupljanja potrebnih financijskih sredstava.
- Proizvodnja se organizira u poduzećima budući da efikasnost općenito zahtijeva proizvodnju u velikim serijama, pribavljanje značajnih financijskih sredstava i pažljivo upravljanje i nadzor nad tekućim aktivnostima.
- Vrste poduzeća:
 - poduzeća u individualnom vlasništvu “mamine i tatine radnje”,
 - partnerstva (neograničena odgovornost)
 - korporacija (ograničena odgovornost)

OBLICI PODUZEĆA U HRVATSKOJ

- Društva osoba
 - javno
 - komanditno
- Društva kapitala
 - društva s ograničenom odgovornošću
 - dionička društva
- Poduzeća prema vlasništvu:
 - Državna
 - Privatna
 - Mješovita
 - Zadružna

TEORIJA PROIZVODNJE

- Funkcija proizvodnje je odnos između maksimuma outputa ili proizvodnje koja se može proizvesti i inputa koji se traže da se postigne ta proizvodnja. Ona je definirana za dano stanje tehničkog znanja.
- Njen oblik je: $Q = f(L, K, N)$
[Q = veličina outputa L = količina rada]
[K = količina kapitala N = količina prirodnih resursa]
- Poznavanje funkcije proizvodnje potrebno je radi utvrđivanja ukupnog, prosječnog i graničnog proizvoda
 - Ukupni proizvod - ukupno proizvedene količina iskazana u fizičkim jedinicama.
 - Prosječni proizvod - ukupni proizvod/jedinice inputa
 - Granični proizvod - ekstra proizvod ili proizvodnja dodana jednom ekstra jedinicom toga inputa dok su ostali inputi nepromijenjeni.

PRINOSI NA OPSEG

- pratimo efekt povećanja SVIH utrošaka.
- postoje 3 različita slučaja:

1) KONSTANTNI PRINOSI NA OPSEG

ukupna proizvodnja povećava se proporcionalno promjenama svih utrošaka

2) OPADAJUĆI PRINOSI NA OPSEG

ukupna proizvodnja povećava se po stopi manjoj od stope porasta korištenih utrošaka

3) RASTUĆI PRINOSI NA OPSEG

ukupna proizvodnja povećava se po stopi većoj od stope porasta korištenih utrošaka

Jedinice rada	Ukupan proizvod	Granični proizvod	Prosječni proizvod
0	0		0
1	2000	2000	2000
2	3000	1000	1500
3	3500	500	1167
4	3800	300	960
5	3900	100	780

EKONOMIJA RAZMJERA

- Prema zakonu opadajućih prinosa granični proizvod svake jedinice inputa će se smanjivati u mjeri u kojoj se taj input povećava, ako ostali inputi ostali nepromijenjeni.
- Ekonomije razmjera odražavaju reakciju ukupnog proizvoda kada se svi inputi proporcionalno povećavaju.
 - Konstantne ekonomije razmjera - promjena u svim inputima vodi k jednako velikom porastom proizvoda,
 - Opadajuće ekonomije razmjera - proporcionalni porast svih inputa vodi manje nego proporcionalnom porastu ukupne proizvodnje,
 - Rastuće ekonomije razmjera - događaju se kada porast svih inputa dovodi do više od proporcionalnog porasta proizvodnje

VRIJEME I TEHNOLOŠKE PROMJENE

- Trenutačni rok - tako kratko vremensko razdoblje da ne može doći do nikakve promjene u proizvodnji.
- Kratki rok - vremensko razdoblje u kojemu varijabilni inputi, poput materijala i rada, mogu biti prilagođeni, ali je prekratak da bi se svi inputi promijenili - fiksni faktori, zgrade i oprema.
- Dugo razdoblje - razdoblje u kojemu se mogu mijenjati svi fiksni i varijabilni faktori koje poduzeće koristi-rad, materijal, kapital.

- Tehnološka promjena - odnosi se na promjene u tehnologiji, pronalasci novih proizvoda ili promjene u procesima proizvodnje dobara i usluga. Tehnološka promjena pomiče funkciju proizvodnje prema gore.

PRODUKTIVNOST

- mjeri omjer ukupne proizvodnje i ponderiranog prosjeka utrošaka (inputa).

- može biti ukupna i faktorska.
- faktorska produktivnost predstavlja produktivnost pojedinog faktora za proizvodnju (produktivnost rada, kapitala, zemlje...)

ORGANIZACIJA

- svjesno udruživanje ljudi kojima je cilj da odgovarajućim sredstvima ispune određene zadatke s najmanjim mogućim naporom na bilo kojem području društvenog života.
- počinje s pojavom čovjeka
- da bi proizvodni rad bio što uspješniji bilo ga je potrebno organizirati
- složenije organizacijske probleme nemoguće je rješavati bez znanstvenog pristupa

ZNAČENJE ORGANIZACIJE

- omogućava realizaciju najsloženijih zadataka
- negativne strane organizacije – nepovoljno utječe na čovjeka odnosno njegovo ponašanje

ORGANIZACIJSKA ZNANOST

- znanstvena disciplina
- razmimoilaženje o svrstavanju u skupinu (društvena/tehnička)
- unatoč tehničkim komponentama – društvena znanost

VRSTE ORGANIZACIJE

- S obzirom na:

OPSEG RADA – potpuna / djelomična

NAČIN PROVOĐENJA – individualna / shematska

KONCEPCIJA RUKOVOĐENJA – centralizirana / decentralizirana

TRAJANJE RADA – jednokratna / postupna

POSTOJANJE PODUZEĆA – organizirana / reorganizirana

POSLOVNA ORGANIZACIJA PODUZEĆA

- organizacija rada izražava se u posebnim oblicima:

1) organizacija rada prije kapitalizma (zanatska i manufakturna)

2) poslovna organizacija poduzeća kao oblik usklađivanja elemenata proizvodnje

- organizacija rada i poslovne organizacije NE MOGU se izjednačavati!

POSLOVNA ORGANIZACIJA – bavi se nekim pitanjima iz djelokruga poslovanja i to: prikupljanjem kapitala, prikupljanjem radne snage, pribavljanjem sredstava i predmeta rada, akumuliranjem novim investicijama te primjenom tehničko-tehnoloških novina.

PODUZEĆE – ekonomska, ljudska, organizacijska i pravna cjelina koja kombiniranjem čimbenika proizvodnje proizvodi proizvode odnosno usluge koje se prodaju na tržištu radi ostvarivanja profita.

Najvažniji faktori koji dovode do organizacije proizvodnje u poduzećima:

- ekonomija masovne proizvodnje

- pribavljanje sredstava
- organizacija proizvodnog procesa (management)

MANAGEMENT

- proces usmjeravanja ponašanja drugih prema izvršenju određenog zadatka.
- management ima 4 osnovne funkcije:

- 1) planiranje
- 2) organiziranje
- 3) upravljanje ljudskim potencijalima
- 4) vođenje i kontrola

INTEGRACIJA

- je proces spajanja i pripajanja poduzeća radi postizanja zajedničkih učinaka.
- ostvaruje se na 2 načina:

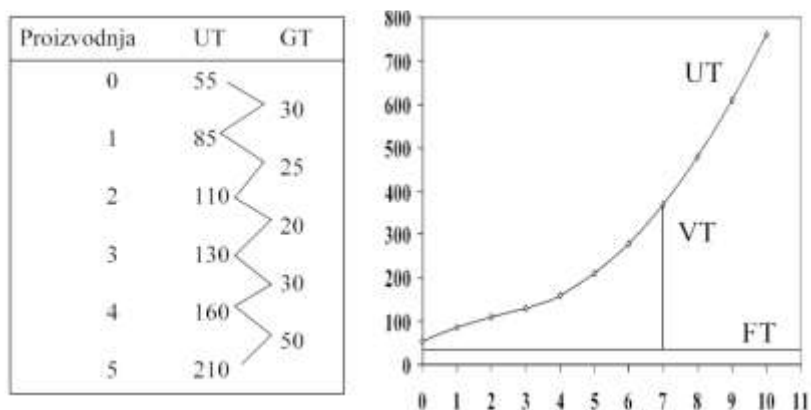
- 1) SPAJANJE (fuzija) – spajanje dvaju ili više poduzeća u jedno novo na koje integrirana poduzeća prenose svu svoju imovinu.
- 2) PRIPAJANJE (akvizicija) – pripajanje jednog ili više manjih poduzeća nekom većem poduzeću. Poduzeća koja se pripajaju unose svu svoju imovinu u veće poduzeće te gube pravnu samostalnost.

- tipovi integracije s obzirom na proizvodno-tehnološku povezanost poduzeća:
 - a) poduzeća koja su zaista međusobno čvrsto povezana (sadrži slijedeće tipove veza: serijska ili sekvencijalna međuovisnost, paralelna veza, neposredno-povratna veza, posredno-povratna veza i agregatna veza)
 - b) poduzeća koja su međusobno slabije povezana
 - c) poduzeća koja su međusobno nepovezana

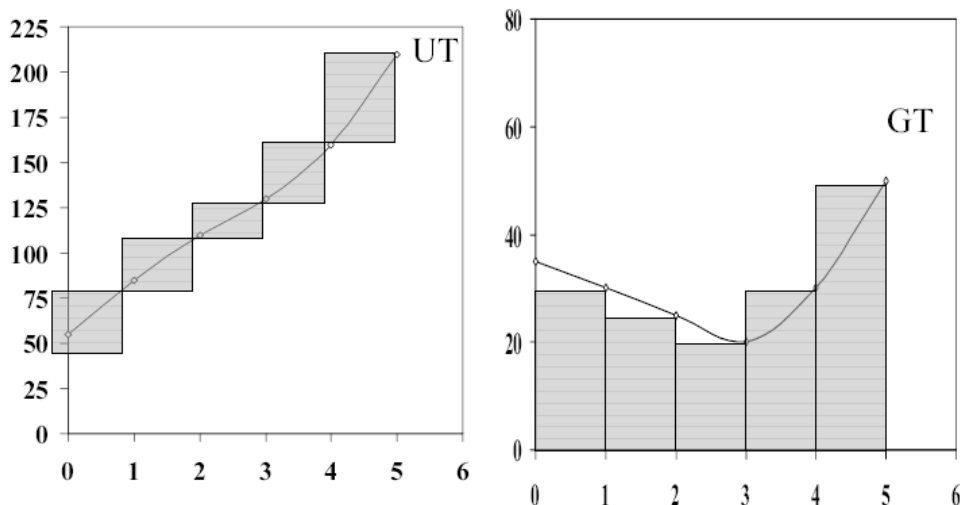
VRSTA PODUZEĆA	PREDNOSTI	NEDOSTACI
U OSOBNOM VLASNIŠTVU	<ul style="list-style-type: none"> - lako se formiraju - jednostavno odlučivanje - jednostavno oporezivanje 	<ul style="list-style-type: none"> - nema kontrole odlučivanja - visok rizik - skupi rad i kapital
PARTNERSKI A	<ul style="list-style-type: none"> - lako se formiraju - diverzificirano odlučivanje - opstojnost u slučaju povlačenja partnera - jednostruko oporezivanje 	<ul style="list-style-type: none"> - mogućnost nesporazuma među partnerima pri odlučivanju - visok rizik - skupi rad i kapital
KORPORACIJE	<ul style="list-style-type: none"> - ograničena odgovornost - profesionalni management - lako dostupan kapital - niži troškovi proizvodnje 	<ul style="list-style-type: none"> - složena managementska struktura može odlučivanje učiniti sporimi nedjelotvornim - sukob između menagera i dioničara - dvostruko oporezivanje

ANALIZA TROŠKOVA

- Troškovi su vrijednosno izraženi utrošci elemenata procesa proizvodnje ili pružanja usluga, a koji su nastali ili su uzrokovani poslovnom aktivnošću poduzeća.
- Vrste troškova:
 - Ukupni troškovi pokazuju najniži ukupni izdatak koji je potreban da se proizvede svaka pojedina razina proizvodnje q . Ukupni troškovi rastu s porastom proizvodnje.
 - Fiksni troškovi pokazuju ukupni izdatak koji se plaća čak i kada se uopće ne proizvodi (ugovorna plaćanja, plaćanje kamata, režijskog osoblja). Nisu pod utjecajem promjena u proizvodnji.
 - Varijabilni troškovi predstavljaju izdatke koji se mijenjaju s razinom proizvodnje (sirovine, nadnice, gorivo).
 - Granični troškovi označavaju povećanje ukupnih troškova uvjetovano proizvodnjom dodatne jedinice proizvoda.
- $TC = FC + VC$ $FC = TC - VC$ $VC = TC - FC$

Izvođenje krivulje granič. trošk.

UTROŠAK, IZDATAK, RASHOD I GUBITAK

- **UTROŠAK** je naturalni izraz za utrošene elemente proizvodnje (npr. sati rada radnika, sati korištenja strojeva, kWh el. enegije. U konkretnom slučaju to je određena količina hmelja, pšenice, šećera...za proizvodnju pive)
- **IZDACI** predstavljaju smanjenje novčanih sredstava u blagajni ili na računu u banci. Izdaci mogu biti ekonomski povezani uz troškove ali i ne moraju.
- **RASHODI** su troškovi sadržani u prodanim proizvodima ili uslugama, tj. nabavna vrijednost prodane robe i materijala, izdaci vezani za financiranje i drugi izdaci koji nisu uzrokovani ostvarivanjem poslovnog učinka.
- **GUBICI** predstavljaju izgubljene predmete rada tijekom proizvodnog procesa. Gubitak također predstavlja i negativni poslovni rezultat.

EKONOMSKA ANALIZA TROŠKOVA

Zakon najmanjih troškova:

- Kombinacija ulaganja koja minimalizira troškove pojavljuje se kad je granični proizvod po dolaru faktora jednak za sve faktore.

Uvjeti za najmanje troškove:

1. Odnos graničnih proizvoda bilo kojih dvaju faktora mora biti jednak odnosu cijena faktora.

$$\frac{\text{granični proizvod rada}}{\text{granični proizvod zemlje}} = \frac{\text{cijena rada}}{\text{cijena zemlje}}$$

2. Granični proizvod po dolaru koji se dobije od (zadnjeg) dolara izdatka mora biti jednak za svaki faktor proizvodnje.

$$\frac{\text{granični proizvod rada}}{\text{cijena rada}} = \frac{\text{granični proizvod A}}{\text{cijena A}}$$

PONUĐA U UVJETIMA POTPUNE KONKURENCIJE

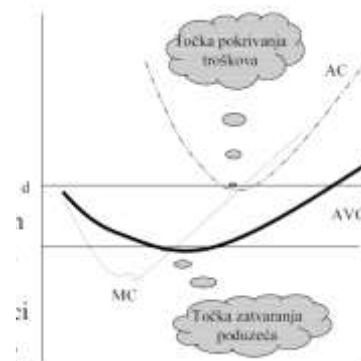
- Prihvatilac cijene je poduzeće koje je tako malo u odnosu na svoje tržište da ono ne može utjecati na tržišnu cijenu već jednostavno prihvaća tu cijenu kao danu.
- Potpuna konkurencija se javlja kad nijedan proizvođač ne može utjecati na tržišnu cijenu. U uvjetima potpune konkurencije mnogo je malih poduzeća pri čemu svaka od njih proizvodi istovjetan proizvod svako od njih je premaleno da bi moglo utjecati na tržišnu cijenu. Pod takvim uvjetima svaki je proizvođač suočen s potpuno vodoravnom krivuljom potražnje (savršeno elastična potražnja). Stoga je dodatni prihod stečen pri svakoj dodatnoj prodanoj jedinici proizvoda odgovara upravo tržišnoj cijeni.

TOČKA POKRIVANJA TROŠKOVA I ZATVARANJA PODUZEĆA

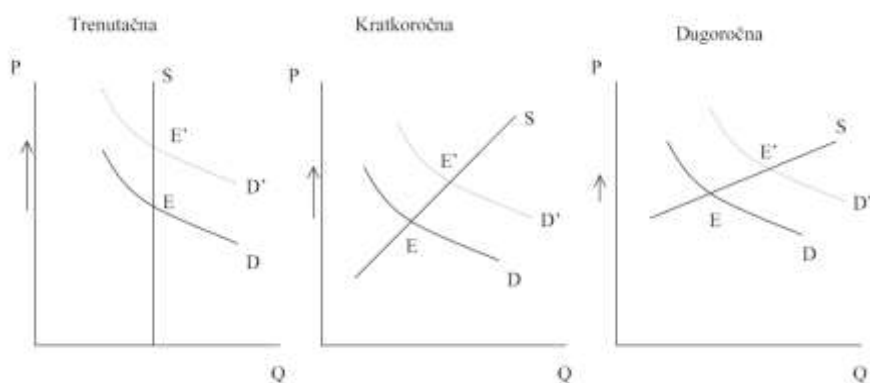
- Poduzeće koje maksimalizira profit podesit će svoju proizvodnju na onu razinu kod koje su granični

troškovi jednaki cijeni.

- Kad cijena padne tako nisko da su ukupni prihodi manji od varijabilnih troškova a cijena manja nego AVC, poduzeće će minimalizirati gubitke ako prestane s proizvodnjom. Gubici su tada jednaki fiksnim troškovima, prihodi su jednaki varijabilnim troškovima.

TRENUTAČNA, KRATKOROČNA I DUGOROČNA RAVNOTEŽA

DUGOROČNA RAVNOTEŽA SEKTORA

- kada su svi faktori promjenjivi, tako da poduzeća mogu sagraditi nove pogone, a nova poduzeća ući u industriju
- $P = MC = \min.\text{dugor.AC} = \text{cijena pokrivanja troškova}$

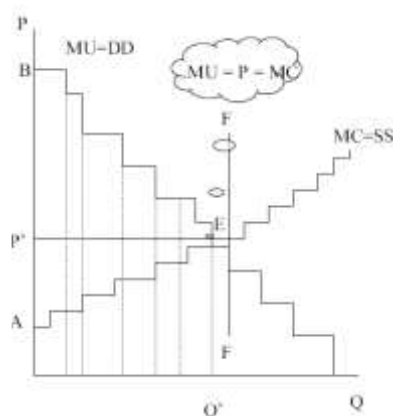

KRATKOROČNA RAVNOTEŽA

- kada se za bilo koje povećanje ili smanjenje proizvodnje mora upotrijebiti isti fiksni iznos pogona i opreme

EFIKASNOST TRŽIŠTA POTPUNE KONKURENCIJE

- Alokativna efikasnost je postignuta kad nijedna moguća reorganizacija proizvodnje ne može nikome poboljšati položaj a da ga nekome drugome ne pogorša.
- Pod uvjetima alokativne efikasnosti zadovoljstvo jedne osobe, njena korisnost, može biti povećana samo umanjivanjem korisnosti nekome drugome - Pareto efikasnost.

PROSJEČNI UKUPNI, FIKSNI I VARIJABILNI TROŠKOVI

- **PROSJEČNI UKUPNI TROŠKOVI** (Average Total Costs) dobivaju se podjelom ukupnih troškova sa ukupnim brojem proizvedenih jedinica. Prosječni ukupni troškovi se također dijele na prosječne fiksne troškove i prosječne varijabilne troškove.

$$ATC = TC / q$$

- **PROSJEČNI FIKSNI TROŠKOVI** (Average Fixed Costs) dobivaju se podjelom fiksnih troškova sa količinom proizvodnje.

$$AFC = FC / q$$

- **PROSJEČNI VARIJABILNI TROŠKOVI** (Average Variable Costs) dobivaju se podjelom varijabilnih troškova sa količinom proizvodnje.

$$AVC = VC / q$$

OPORTUNITETNI TROŠKOVI (Opportunity Costs)

- Ne predstavljaju financijske troškove i pojavljuju se samo u mikroekonomiji i managementu.
- To nisu troškovi koji su vezani za novčane iznose i teže su vidljivi.
- To su troškovi alternativne upotrebe novca.
- U svijetu oskudnosti i ekonomskog donošenja odluka, izbor jedne stvari podrazumijeva žrtvovanje neke druge stvari pa oportunitetni trošak predstavlja vrijednost žrtvovanog dobra ili usluge.
- Oportunitetni trošak poduzetnika je propuštena nadnica u poduzeću, pa mu zarada mora biti veća od oportunitetnih troškova.
- Oportunitetni troškovi sastoje se dakle od eksplicitnih i implicitnih troškova.
- Primjena oportunitetnih troškova javlja se i kod netržišnih dobara i to sve od izbora pizze ili Big Maca, odluke o pripremi ispita ili odlasku na odmor, pa sve do donošenja odluka o izgradnji ceste ili parka ili izgradnji industrijskih postrojenja.

TRANSAKCIJSKI TROŠKOVI

- To su troškovi razmjene dobara i usluga na tržištu.
- Transakcijski troškovi dijele se na: 1) ex-ante
2) ex-post

Pritom ex-ante transakcijski troškovi obuhvaćaju:

- 1) troškove pronalaženja potencijalnih partnera za sudjelovanje u mreži
- 2) troškove pregovaranja
- 3) troškove pisanja ugovora
- 4) troškove zaštite sporazuma

Ex-post transakcijski troškovi obuhvaćaju:

- 1) troškove kontrole provođenja ugovora
- 2) troškove koji nastaju ako ugovor ne ide predviđenim tijekom
- 3) troškove cjenkanja ako ugovor ne definira sve situacije koje se ex-post pojave
- 4) troškove rješavanja konflikata i sporova tijekom realizacije ugovora
- 5) troškove koji nastaju u slučaju preranog prekida ugovora

RACIONALIZACIJA TROŠKOVA

- Racionalizacija troškova omogućava smanjenje cijena proizvoda i/ili usluga ili ostvarenje većih profita pri prodaji po prosječnoj industrijskoj cijeni.
- Kao mjeru racionalizacije troškova management se mora odlučiti između dvaju poslovnih strategija:
 - 1) strategije čvršćeg nadziranja troškovnih pokretača
 - 2) strategije potpunog rekonfiguriranja lanca vrijednosti

IZVORI NESAVRŠENOSTI TRŽIŠTA

- troškovi i nesavršenost tržišta
- zapreke ulasku

ZAKONSKA OGRANIČENJA

- uključuju:
 - PATENTE - pravne zaštite izumitelja koje mu dopuštaju privremeno isključivo korištenje (ili monopol) proizvoda ili procesa koji se patentira.
 - ULAZNA OGRANIČENJA su koncesije koje se odobravaju za opskrbu nekog područja (komunalne usluge, telefon, plin...)
 - UVOZNA OGRANIČENJA su vanjskotrgovinske tarife i kvote koje imaju za zadatak očuvanje od inozemnih konkurenata.

GRANIČNI PRIHOD I MONOPOL

NESAVRŠENA KONKURENCIJA – prevladava u nekom privrednom sektoru kadgod pojedini prodavaoci imaju neku mjeru kontrole nad cijenom proizvoda u tom sektoru.

SAVRŠENA KONKURENCIJA – za poduzeće je potražnja savršeno elastična.

Izvori nepotpune konkurencije

- pravna ograničenja - patenti, ograničenja ulaska u privredne sektore te carine i kvote u vanjskoj trgovini,
- diferencijacija proizvoda - fragmentacija velikih tržišta na mala u kojima neće biti mjesta za velik broj poduzeća, postojanje karakteristika koje čine slične proizvode manje savršenim supstitutima,
- ekonomija razmjera - samo veća poduzeća mogu osigurati najefikasniju razinu proizvodnje

Glavni oblici nesavršene konkurencije

- monopol
- oligopol
- monopolistička konkurencija

MONOPOL = predstavlja najekstremniji slučaj nesavršene konkurencije, jedan prodavatelj s potpunim nadzorom nad cijelim sektorom – **MONOPOLIST**.

Samo jedno poduzeće koje ima potpuni nadzor nad nekom industrijom naziva se monopolist.

Istinski su monopoli danas rijetki i oni obično egzistiraju uz određeni oblik državne protekcije. Monopolski položaj poduzeća obično ne traje dugo, zbog napada konkurenata (mobilni telefoni konkuriraju tradicionalnim, prodavatelji lož-ulja plinarama...)

OLIGOPOL = predstavlja slučaj nesavršene konkurencije u kojem se pojavljuje malo prodavatelja u industriji (2-10), od kojih svaki može utjecati na tržišnu cijenu.

Pojedinačna djelovanja poduzeća mogu utjecati na tržišnu cijenu (npr. sniženje cijena avio-prijevoznika, sniženje cijena proizvođača automobila...)

U oligopolu dakle, postoji konkurencija, ponekad vrlo oštra.

MONOPOLISTIČKA KONKURENCIJA = oblik nesavršene konkurencije u kojem veliki broj prodavatelja proizvodi diferencirane proizvode = oni čije se važne karakteristike razlikuju (npr. računala s različitim karakteristikama – prodaju se po različitim cijenama).

MODELI NEPOTPUNE KONKURENCIJE

- Tajni oligopol - slučaj u kojem dva ili više poduzeća zajednički određuju svoje cijene ili količine proizvodnje, dijele tržište među sobom ili donose zajednički druge poslovne odluke.
- Kartel - organizacija samostalnih poduzeća koja proizvode slične proizvode te djeluju zajedno da bi podigla cijene i ograničila količinu proizvodnje.
- Kad su oligopolisti u mogućnosti da se, vodeći računa o svojoj međuovisnosti, tajno dogovaraju u svrhu zajedničkog maksimiziranja profita, cijena i količina će biti kao u monopolista.
- Prepreke tajnom dogovaranju – zakonom zabranjeno, izigravanje sporazuma.

STRUKTURA	BROJ PROIZV. I STUPANJ DIFERENCIJE PROIZVODA	DIO PRIVREDE U KOJEM PREVLADAVA	STUPANJ KONTROLE CIJENA	NAČIN PRODAJE PROIZVODA
POTP.KONK.	Mnogi proizvođači	pšenica kukuruz	nikakav	tržišna

	istovjetni proizvodi			razmjena, aukcija
NEPOTPUNA				
MONOPOLISTIČKA	Mnogi proizvođači, stvarne ili prividne razlike u proizvodu	hrana benzin	izvjesni	reklamiranje i konkurencija
OLIGOPOL	nekoliko proizvođača, mala razlika u proizvodu	Čelik kemikalije	izvjesni	rekl. i konk.
MONOPOL	Jedan proizvođač bez dobrih supstituta	automobil, računala, HT, Pošta elektroprivreda	znatan ili reguliran	reklama i poboljšanje usluga

GRANIČNI PRIHOD (MR)

- je prirast u ukupnom prihodu do kojeg dolazi kad količina proizvodnje poraste za 1 jedinicu.
- on može biti pozitivan ili negativan.
- pozitivan je kad je potražnja elastična, nulti kad je potražnja jedinično elastična i negativan kad je potražnja neelastična.

NAČELO GRANIČNOSTI

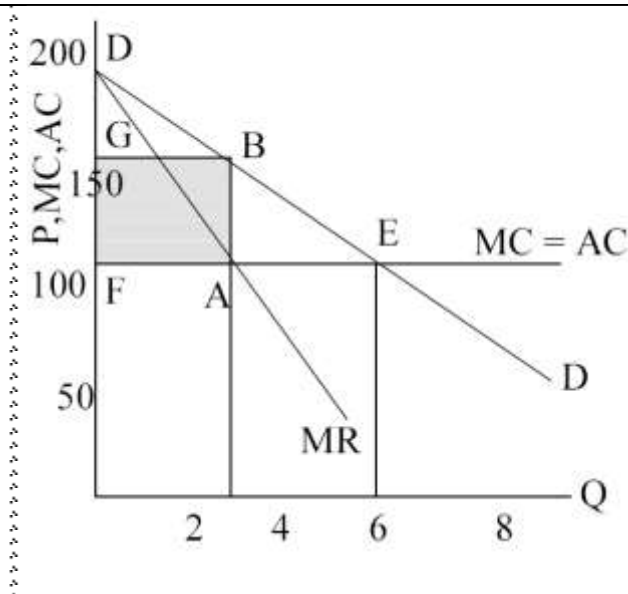
- ljudi će maksimizirati svoje dohotke ili dobitke ili zadovoljstvo samo pomoću graničnih troškova i graničnih koristi od neke odluke.

MAKSIMALIZACIJA PROFITA

- Monopolist će maksimizirati profit podešavajući svoju količinu proizvodnje na onu razinu kod koje su MC (granični trošak) = MR (granični prihod)
- Budući da je monopolist suočen s krivuljom potražnje silaznog nagiba, to znači da je $P > MR$.
- Budući da je monopolistu koji maksimizira profit cijena iznad graničnih troškova, takav monopolist smanjuje proizvodnju ispod razine na koju bi se naišlo u privrednom sektoru u kojemu vlada potpuna konkurencija.
- Cijena i količina koje monopolistu donose maksimalni profit su tamo gdje je njegovi granični prihod jednak njegovim graničnim troškovima

EKONOMSKI TROŠKOVI MONOPOLA

Monopolisti čine svoju proizvodnju oskudnom te time podižu cijenu i povećavaju profit. Kod monopolistove proizvodnje u točki B društvena MU je iznad društvenih MC i potrošačev probitak je izgubljen. Zbrajanjem svih izostanaka između $Q=3$ i $Q=6$ dolazimo do ukupnog ekonomskog rasipanja (trokut ABE).

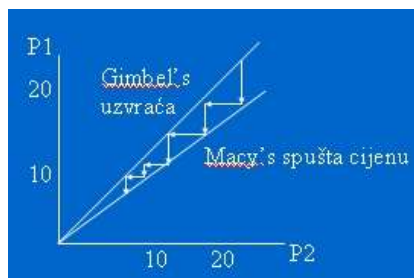

EKONOMIJA RIZIKA I NEIZVJESNOSTI

- Špekulativna tržišta premještaju dobra iz vremena ili mjesta u kojima vlada obilje u vremena ili mjesta oskudice. Špekulanti - osobe koje kupuju ili prodaju neku robu s namjerom da je kasnije prodaju ili kupuju uz profit.
- Pri tome trgovci istovremeno kupuju na jednom tržištu i prodaju na nekom drugom tržištu po višoj cijeni. Takva se aktivnost zove arbitraž i predstavlja špekulaciju bez rizika.
- Djelotvorna špekulacija zapravo povećava ekonomsku efikasnost.
- Premještajući dobra u vremenu iz razdoblja obilja u razdoblje oskudice, špekulant kupuje kad su cijena i granična korisnost dobra niske a prodaje kada su visoke.

POKRIVANJE RIZIKA - HEDGING

- Proces izbjegavanja rizika putem istovremenog zaključivanja posla protivnog djelovanja, prodaje ili investicije koja ga otklanja.
- Kupnja kukuruza - skladištenje (profit) - prodaja špekulantu danas.
- Špekulativna tržišta služe poboljšavanju obrazaca cijena i alokacije u prostoru i vremenu a isto tako omogućuje i premještanje rizika.
- Te aktivnosti na špekulativnim tržištima potaknuti željom da kupuju po nižoj a prodaju po višoj cijeni realociraju dobra iz vremena obilja (niske cijene) u vrijeme oskudice (visoke cijene).

OSIGURANJE I DIFERENCIJA RIZIKA

- Tržišta rukuju rizicima tako da ih diverzificiraju.

- Procesom diverzifikacije rizika se oni rizici koji bi bili veliki za jednu osobu rasprostiru na velik broj osoba tako da svakoj od njih ostaje samo malen rizik. Glavni oblika diverzificiranja rizika je osiguranje.
- Diverzificiranjem vlasništva kapitala ili pojedinih rizičnih investicija među mnoštvom vlasnika, tržišta kapitala mogu tako diverzificirati rizike i omogućiti mnogo veća investiranja i rizike nego što bi to bilo podnošljivo pojedinačnim vlasnicima.

TEORIJA IGARA

- Teorija igara analizira način kako se dva ili više igrača, strane u igri, odlučuju za djelovanje ili strategije koje zajednički pogađaju svakog od sudionika.

NASHOVA RAVNOTEŽA

- Dominantna strategija - kad najbolja strategija koja je jednom od igrača na raspolaganju ostaje najboljom bez obzira na strategiju drugog igrača.
- Nashova ravnoteža - skup strategija igrača kada niti jedan igrač ne može poboljšati svoju zaradu ili rezultat uz danu strategiju drugog igrača.
- Suradnička ravnoteža - nastaje kada strane u igri djeluju suglasno kako bi našle strategije koje će koristiti njihovim zajedničkim rezultatima.

DOHODAK:

- a) nadnice, plaće ili naknade
- b) kamatni prihodi (neto kamate)
- c) dividende (korporativna dobit i vlasnički dohodak)
- d) drugi priljevi

Zarade u tržišnom gospodarstvu raspodijeljene su vlasnicima proizvodnih faktora gospodarstva u obliku: nadnica, dobiti, renta i kamata.

RASPODJELA DOHOTKA

- Dohodak se odnosi na sve primitike ili novac koje zaradi neka osoba ili kućanstvo tijekom danog vremenskog razdoblja. Dohodak se sastoji od nadnica, dohotka od imovine (rente, kamate i dividende) i transfernih plaćanja (tok).
- Imetak se sastoji od neto vrijednosti sredstava koje netko posjeduje u jednom trenutku (stanje).
- Potražnja poduzeća za inputima je određena indirektno iz potražnje potrošača za njegovim finalnim proizvodom.
- Poduzeće će maksimalizirati profite unajmljujući rad ili bilo koji drugi čimbenik proizvodnje sve dok granični prihod toga inputa nadmašuje dodatni granični trošak (cijenu) toga inputa.

Uloga države u dohocima

- a) prikuplja sredstva oporezivanjem i drugim nametima
- b) osigurava dohotke u obliku transfernih plaćanja

TRANSFERNA PLAĆANJA = plaćanja države pojedincima koja nisu provedena kao uzvrat za tekuća dobra ili usluge (npr. socijalno osiguranje starijima).

OSOBNİ DOHODAK = tržišni dohodak + transferna plaćanja.

Većinu tržišnog dohotka čine nadnice i plaće, a imućniji dobivaju zaradu od imovine.

NACIONALNI DOHODAK = zbroj svih dohodaka

BOGATSTVO = novčana neto vrijednost imovine posjedovane u određenom trenutku. Bogatstvo je stanje (kao bilanca), a dohodak tok po jedinici vremena (kao račun dobiti i gubitka).

Imovina = stavke koje imaju vrijednost

Obveze = stavke koje se duguju

Bogatstvo (neto vrijednost) = razlika između ukupne imovine i ukupnih obveza.

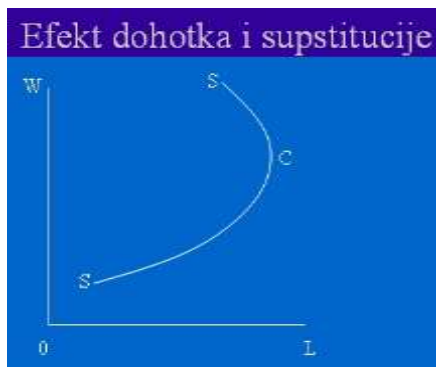
NADNICE I TRŽIŠTE RADA

- Tržište rada potpune konkurencije je ono na kojem postoji dovoljno velik broj radnika i poslodavaca, tako da niti jedno pojedinačno poduzeće ili radnik nema snagu da osjetno utječe na visinu nadnice.
- Realna nadnica predstavlja kupovnu moć jednog sata rada, tj. nominalna nadnica podijeljena s troškovima života.
- Granična proizvodnost rada ovisi o kvaliteti uloženog rada, količini i kvaliteti ostalih faktora proizvodnje te tehničkom znanju (obrazovanje, vještine, infrastruktura, postrojenja i oprema).
- Ponuda rada predstavlja broj sati koje pučanstvo želi raditi na poslovima koji donose zaradu.

DETERMINANTE PONUDE RADA

- Pučanstvo - brojnost pučanstva je određena prirodnim rođenjima te migracijama.
- Efekt dohotka - s višom nadnicom i dohotkom može se kupiti više dobara i usluga a želi se i više vremena za dokolicu.
- Efekt supstitucije - s porastom nadnice, naknade po sati rada raste ponuda rada i dodatni rad zamjenjuje dokolicu jer se svaki dodatni sat rada više plaća.
- Kompenzirajući dodaci - dodaci na plaće koji služe kao naknada za relativnu privlačnost ili nemonetarne razlike među poslovima (rizik, obrazovanje, troškovi, noćni rad).

RAZLIKE U NADNICAMA

- Ljudski kapital - označava količinu korisnog i vrijednog znanja stvorenog u procesu odgoja i obrazovanja.
- Razlike u nadnicama nastaju zbog - kompenzirajućih dodataka na plaću zbog neugode, povrat na ljudski kapital, razlike u vještinama i talentu te segmentacija tržišta na nekonkurentne grupe. Tržište će težiti onoj ravnoteži razlika u nadnicama u kojoj je ukupna potražnja za svakom kategorijom rada potpuno jednaka njezinoj konkurencijskoj ponudi.
- Ljudi isti - poslovi isti - nema razlike u nadnicama
- Ljudi isti - poslovi različiti - kompenzirajući dodaci
- Nekonkurentne grupe - čista ekonomska renta
- Djelomično konkurentne grupe - razlike određene AS i AD.

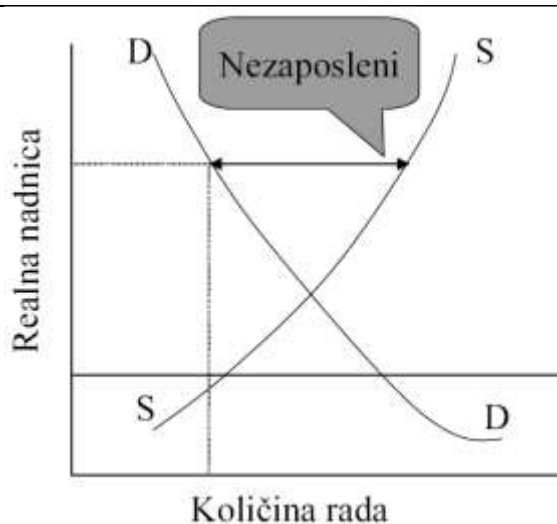
PONUĐA RADA

- ovisi o:
 - a) broju stanovnika
 - b) prosječnom broju sati rada
 - c) udjelu radne snage

ŽELJEZNI ZAKON NADNICA

Malthus - rast nadnica iznad razina za preživljavanje dovodi do rasta pučanstva.

Marx - rezervna armija nezaposlenih potiskuje nadnice prema egzistencijalnoj razini

DISKRIMINACIJA NA TRŽIŠTU RADA

- Razlike u nadnicama su univerzalna pojava u tržišnoj ekonomiji, ali kada razlika u nadnicama proizlazi samo iz beznačajne osobne karakteristike - rasa, spol ili religijska pripadnost, nazivamo diskriminacijom.
- Diskriminacija ima svoje korijene u ranim vjerovanjima i institucijama društva (bijelci, crnci, žene).
- Najveća skupina koja pati od ekonomske diskriminacije su žene koje u prosjeku zarađuju svega 65% od onoga što zarađuju muškarci sukladnog obrazovanja i porijekla.

SINDIKATI I KOLEKTIVNO PREGOVARANJE

- Sindikati - pravo zastupanja radnika,
- Ekonomski paket - osnovna nadnica, naknade za prekovremeni rad, korištenje praznika i pauza za vrijeme rada,
- COLA - cost of living adjustment, prilagođavanje troškovima života, rastu potrošačkih cijena,
- Pravila rada - zadatci i obveze na poslu, sigurnost posla i težina posla,
- Ugovor o radu - pitanje otkaza, postupke žalbi, nadležnost za rješavanje sporova.
- Pregovaračka moć - štrajkovi i drugi oblici sindikalne borbe,
- Utjecaj sindikata na nadnice – ograničavanje ponude rada, povećani standard nadnica, povećana potražnja za radom, sprječavanje monopolske moći.

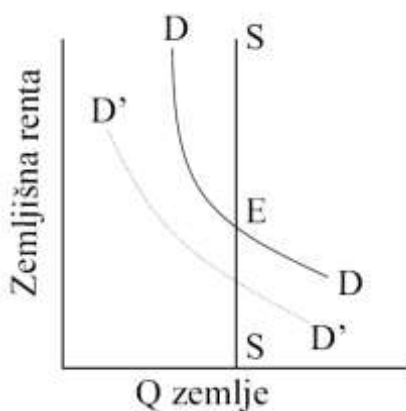
ZEMLJA I PRIRODNI RESURSI

RENTA - plaćanje za korištenje faktora proizvodnje koji imaju fiksnu ponudu = godišnja zarada od kapitala.

Vrijednost zemlje se izvodi prvenstveno iz vrijednosti proizvoda a ne obrnuto.

Porez na rentu neće dovesti do nikakvih distorzija ili ekonomskih neefikasnosti.

Cijene služe kao odrednice oskudnosti različitih inputa i pomažu proizvođačima da odrede društveno raspoloživu kombinaciju resursa.

KAPITAL, KAMATA I PROFIT

- Kapital se sastoji od onih trajnih proizvedenih dobara koja se ponovo koriste kao proizvodni inputi za daljnju proizvodnju (građevine, oprema, zalihe).

- Naknade za privremeno korištenje kapitalnih dobara nazivaju se rentalima. Stopa prinosa od kapitala je godišnji neto prinos (rentali minus troškovi) na dolar investiranog kapitala. To je obični broj, ili postoci na godinu.
- Profiti predstavljaju rezidualni dohodak koji je jednak razlici ukupnih prihoda i ukupnih troškova.
- Kamatnjak je financijski prinos na novčane fondove ili godišnji prinos na pozajmljene fondove - cijena koju banka ili drugi financijski posrednik plaća zajmodavcu za upotrebu novca u nekom vremenskom razdoblju.

SADAŠNJA VRIJEDNOST

<ul style="list-style-type: none"> • $V = N_1 / (1+i) + N_2 / (1+i)^2 + N_3 / (1+i)^3 + \dots + N_t / (1+i)^t$ • Formula sadašnje vrijednosti diskontira buduća plaćanja primjenom diskontnog faktora. • Klasična teorija kapitala - Bohm Bawerk, Knut Wicksell, Irving Show. • Investicije u kapitalna dobra uključuju odricanje od tekuće potrošnje da bi se uvećala buduća potrošnja. Društva investiraju zato što žrtve sadašnje potrošnje omogućuju uvećanu potrošnju u budućnosti. 	
---	--

ODREDNICE PROFITA

- Realni kamatnjak je nominalni kamatnjak minus stopa inflacije.
- Visoke stope prinosa na rizične stavke imetka ili pothvate uključuju u sebi i riziko premije koje investitori zahtijevaju prije nego što će ući u tako rizičnu investiciju.
- Implicitni prinosi - prinos vlasnika poduzeća od njihovog rada ili od njihovih vlastitih fondova investiranih u poduzećima.
- Profiti kao nagrada za snošenje rizika i nagrada za inovatorstvo.
- Profiti kao monopolska zarada.

DOBIT

- Dobit je razlika između ukupnih prihoda i ukupnih troškova.
- Vrste dobiti:
 - a) dobit kao implicitni povrat – povrat na uloženi kapital i rad
 - b) dobit kao nagrada za snošenje rizika – vrste rizika:
 - a. rizik od neizvršenja obveza (ne može se naplatiti)
 - b. osigurljivi rizik (požar, uragan...)
 - c. neosigurljivi (sistemska) rizik (visoka osjetljivost na poslovne cikluse)
 - d. rizik suverenosti (država ne izvršava obveze – suverena je)

- c) dobit kao nagrada za inovativnost – povrat na inovacije i izume.

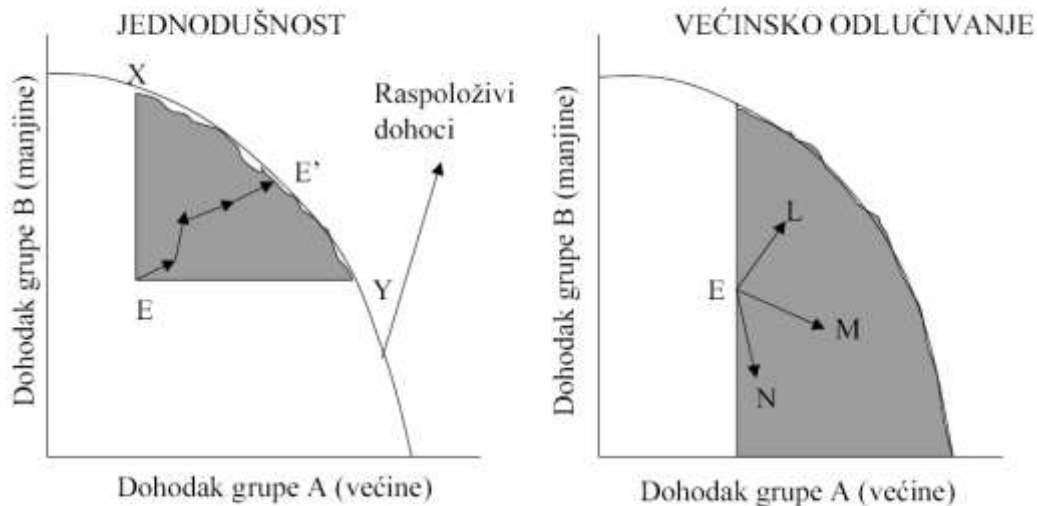
FUNKCIJE VLADE

- Utvrđivanje zakonskog okvira za tržišnu privredu,
- Utjecanje na alokaciju resursa kako bi se poboljšala privredna djelotvornost,
- Uvođenje programa kako bi se poboljšala raspodjela dohotka,
- Stabiliziranje privrede putem makroekonomskih politika.
 - Zakonski okvir - pravila koja uključuju definiciju vlasništva, zakone o ugovorima i stečaju, uzajamne obveze rada i uprave i drugi zakoni.
 - Alokacija resursa - što, kako i za koga.
 - Preraspodjela dohotka
 - Makroekonomska stabilizacija - monetarna i fiskalna politika.

TEORIJA JAVNOG IZBORA

- Teorija javnog izbora je grana ekonomske znanosti koja proučava načine na koji vlade donose odluke.
- Postavlja pitanja kao što su kako, što i za koga u javnom sektoru.
- Teorija javnog izbora proučava mehanizme i načine donošenja odluka od strane država.
- Ona opisuje načine na koji države donose odluke o oporezivanju, izdacima reguliranju i drugim državnim politikama s ciljem ostvarenja cilja – pobjede na izborima.
- Mehanizmi javnog izbora
 - javni izbor je proces u kojem se pojedinačne želje kombiniraju u zajedničke odluke.
 - jedna osoba, jedan glas – kolektivne odluke sadrže u sebi nedjeljivost i samo jedan mogući ishod bez obzira na specifičnost problema koji se razmatra.
- Kolektivne odluke mogu biti: štetne, preraspodjebne i efikasne.
- Teorija javnog izbora opisuje kako vlade donose odluke o oporezivanju, rashodima i reguliranju i drugim politikama. Slično igri tržišta, igra politike mora usporediti želju naroda da dobije kolektivna dobra s mogućnošću privrede da ih pribavi. Glavne se razlike nalaze u tome da su glavni igrači u politici - političari - prvenstveno zainteresirani da pobjede na izborima, dok glavni igrači na tržištu - poduzeća - nastoje ostvariti profite.
- Problem sakupljanja milijuna mišljenja u jednu odluku.

KOLEKTIVNO DJELOVANJE

Arrowljev teorem - nije moguće naći obrazac glasanja koji može jamčiti da će većinsko glasanje biti dosljedno i ići u poželjnom smjeru.

Glasački paradoks nastaje kad nijedan program ne može steći većinu prema svim drugim programima.

DRŽAVNO OPOREZIVANJE I RASHODI

- Javna dobra su ona kojih su koristi nedjeljivo raširene među cijelim pučanstvom, bez obzira na to žele li pojedinci ili ne kupiti javno dobro.
- Privatna dobra su ona koja se mogu podijeliti i pribaviti posebno za razne pojedince, bez ikakvih eksternih koristi i troškova za druge. Djelotvorno pribavljanje javnih dobara često zahtijeva djelatnost vlade, dok privatna dobra mogu djelotvorno alocirati tržišta.
- Kad oporezuju, vlade u stvari odlučuju kako da svoja potrebna sredstva povuku iz nacionalnih domaćinstava i poduzeća i ulože ih u kolektivnu potrošnju i investicije. Novac ubran putem poreza je sredstvo kojim se realni resursi prenose iz privatnih dobara u kolektivna dobra.

NAČELA OPOREZIVANJA

- Razni pojedinci treba da budu oporezivani razmjerno koristi koje dobijaju od vladinih programa. Jednako kao što ljudi plaćaju privatne dolare za potrošnju privatnog kruha, porezni udio osoba trebalo bi da je razmjernan njegovom ili njezinom korištenju javnih dobara kao što su javne ceste ili parkovi - načelo korisnosti.
- Iznos poreza koji ljudi plaćaju treba da je srazmjernan njihovom dohotku, bogatstvu ili platnoj sposobnosti. Oporezivanje bi trebalo biti organizirano tako da pomaže ostvarivanje onog što društvo smatra ispravnom i pravednom raspodjelom dohotka - načelo sposobnosti.

VODORAVNA I OKOMITA PRAVEDNOST

- Načelo vodoravne pravednosti kaže da oni koji su u biti jednaki treba da budu jednako oporezivani - ljudi s jednakim dohocima trebali bi plaćati iste poreze.
- Okomita pravednost se odnosi na oporezivanje ljudi s različitim razinom dohotka.
- Porez se naziva proporcionalnim, progresivnim ili regresivnim ovisno o tome uzima li od ljudi s visokim dohotkom isti dio dohotka, veći dio dohotka ili manji dio dohotka nego što ga uzima od

ljudi s niskim dohotkom.

- Neizravni porezi su oni koji se naplaćuju na dobra i usluge, neizravno od pojedinca - trošarine, PDV.

POREZI I DJELOTVORNOST

- Izravni porezi se naplaćuju izravno od pojedinaca ili poduzeća.
- Primjeri izravnih poreza su porez na dohodak, porezi za socijalno osiguranje, porezi na nasljedstvo i darovanje, porez na dobit korporacija.
- U nereguliranoj okolini, poduzeća će određivati svoje najprofitabilnije razine zagađivanja izjednačujući granične privatne štete od zagađivanja s graničnim troškovima uklanjanja tog zagađivanja. Kada su prelijevanja zagađivanja značajna, privatna ravnoteža proizvest će nedjelotvorno visoke razine zagađivanja i premalu djelatnost na uklanjanju zagađivanja.
- Djelotvornost zahtijeva da granična društvena šteta bude jednaka graničnim troškovima zagađivanja.

MAKROEKONOMSKA POLITIKA SUVREMENE DRŽAVE

CILJEVI MAKROEKONOMSKE POLITIKE SU:

- povećanje obujma proizvodnje i što veća stopa njena rasta
- visoka razina zaposlenosti uz što nižu stopu nedobrovoljne nezaposlenosti
- cjenovita stabilnost (borba protiv inflacije)
- vanjskotrgovinska ravnoteža (ravnoteža u međunarodnoj razmjeni kao i valutna stabilnost)

Instrumenti makroekonomske politike

- monetarna politika
- fiskalna politika
- politika dohodka

Monetarna politika

- [Monetarnom politikom](#) kontrolira se ponuda novca od strane centralne banke.
- Vrste monetarne politike:
 - ekspanzivna (M_s raste brže od BDP)
 - restriktivna (M_s raste sporije od BDP)
 - neutralna (M_s raste proporcionalno s BDP)
- Glavni ciljevi monetarne politike
 - ekonomska [likvidnost](#)
 - monetarna ravnoteža
 - stabilnost domaćeg novca i njegovog [deviznog tečaja](#)

Fiskalna politika

- Fiskalna politika se bavi načinima prikupljanja novca u državnu blagajnu i njegovog trošenja.
- Sastoji se od [porezne](#) politike i politike [javnih rashoda](#).

- Mjere fiskalne politike:
 - [javni radovi](#)
 - projekti javnog zapošljavanja
 - promjene [poreznih stopa](#).
 - automatski stabilizatori

Politika dohodaka

- Politika [dohodaka](#) sastoji se od kontrole nadnica i cijena u širokom rasponu od neobvezujućih smjernica do regulacije u potpunosti.
- Politika dohodaka je manje rigidan i jeftiniji instrument od fiskalne i monetarne politike, ali je i manje efikasan.

DEFICIT – rashodi nadmašuju prihode

SUFICIT – prihodi nadmašuju rashode

VRSTE DRŽAVNOG PRORAČUNA

- strani - temelji se na utvrđivanju stranih rashoda i deficita u nekom vremenskom razdoblju
- strukturni - temelji se na procjeni prihoda, rashoda i deficita državnog proračuna u uvjetima maksimalne proizvodnje
- ciklički - uočavanje posljedica poslovnog ciklusa, utvrđuju se prihodi, rashodi i deficiti nastali kao posljedica pozicije ekonomskog sustava unutar poslovnog ciklusa pri čemu se ostvaruje maksimalna moguća proizvodnja.

EFIKASNOST, PRAVEDNOST, OKOLIŠ I DRŽAVA

Efikasnost savršene konkurencije

PARETO EFIKASNOST

- Alokacijska ili Pareto efikasnost javlja se kada ne postoji nikakav način da se proizvodnja ili potrošnja preustroje tako da se poveća zadovoljstvo jedne osobe a da se pri tome ne smanji zadovoljstvo neke druge osobe.
- Potrošačeva ravnoteža = odnosi graničnih korisnosti dobara ili granične stope supstitucije za dva dobra moraju biti jednaki odnosu njihovih cijena.
- Proizvođačeva ravnoteža = odnosi graničnih troškova (granična stopa transformacije) finalnih proizvoda mora biti jednak odnosu njihovih cijena.
- Opća konkurencijska ravnoteža = maksimizacija korisnosti potrošača = maksimizacija profita = minimalni troškovi (pravilo najmanjih troškova).

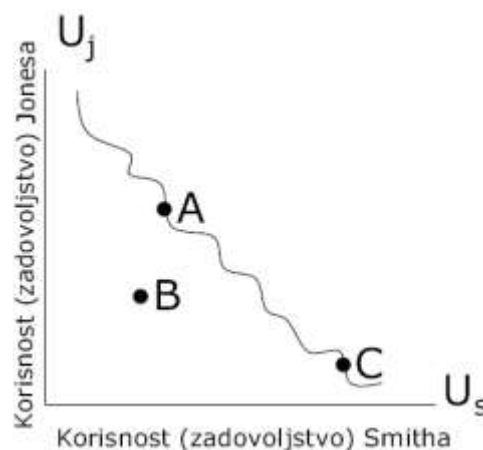
GRANICA MAKSIMALNE KORISNOSTI

- krivulja koja pokazuje vanjsku granicu korisnosti ili zadovoljstva koju neka privreda može postići.

- krivulja UPF je koso položena budući da se povećanjem zadovoljstva jedne osobe smanjuje zadovoljstvo druge.

GRANICA KORISNIH MOGUĆNOSTI

- Društvo ostvaruje ekonomsku efikasnost kad se zadovoljstvo neke osobe u društvu ne može povećati a da se pri tome ne smanji zadovoljstvo neke druge osobe. Efikasni su ishodi na granici (krivulji) korisnosti društva.

EKONOMIJA BLAGOSTANJA

- sustav opće ravnoteže u uvjetima potpune konkurencije pokazuje alokativnu efikasnost.
- u takvom sustavu sve cijene roba jednake su graničnim troškovima, sve cijene faktora jednake su vrijednosti njihovih graničnih proizvoda i nema eksternalija.
- u tim uvjetima kada proizvođač maksimizira profit, a svaki potrošač maksimizira korisnost, privreda je efikasna u cjelini, jer nitko ne može doći u bolji položaj ukoliko se položaj nekog drugog ne pogorša – prvi teorem ekonomije blagostanja.

PROMAŠAJI TRŽIŠTA

- Nesavršena konkurencija – diktiranje tržišnih uvjeta kroz monopolsku moć na tržištu i utjecaj na cijene čime se smanjuje zadovoljstvo potrošača.
- Eksternalije – sumporne pare termoelektrana kao primjer štetnih eksternalija, stroj za fotokopiranje – pozitivna eksternalije jer predstavlja uštedu vremena za puno ljudi.
- Nesavršena informiranost – odstupanja informacija od stvarnog stanja na tržištu ima za posljedicu donošenje neefikasnih i neadekvatnih odluka što utječe na financijski i opći položaj pojedinca.

DRŽAVA I NJENI MEHANIZMI

- Tri instrumenta državne kontrole:
 - Porezi – utječu na privatni dohodak a time i na privatne izdatke i čine glavni izvor javnih prihoda. Mogu imati i ulogu korektora i sprečavanja određenih aktivnosti – prodaja alkohola i cigareta a potiču manje oporezovane sektore kao što je gradnja stanova.
 - Izdaci – transferna (socijalno osiguranje, socijalna plaćanja) i druga plaćanja (plaćanja za proizvodnju tenkova, obrazovanja) koja osiguravaju dohodak pojedincima.
 - Propisi ili nadzori – koji usmjeravaju ljude da ostvare ili da se sustegnu od određenih ekonomskih aktivnosti (propisi oko zagađivanja, reguliranje uvjeta rada).

FUNKCIJA DRŽAVE

- Unapređivanje ekonomske efikasnosti.
- Ostvarivanje manje nejednake razdiobe dohotka.
- Stabiliziranje ekonomije pomoću makroekonomskih politika.
- Međunarodno predstavljanje zemlje.
- Osiguranje najbolje alokacije resursa.
- Ispravljanje tržišnih promašaja:
 - negativnosti nesavršene konkurencije
 - eksternalije i javna dobra
 - nesavršene informacije.

PRAVILA ODLUČIVANJA

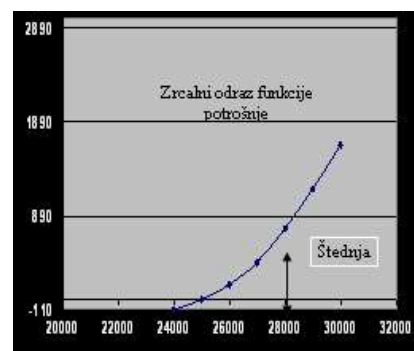
- Jednodušnost – slaganje svakog pojedinca sa kolektivnom odlukom.
- Pravilo većine – prihvaća se odluka koja se donese priznanjem više od polovice glasača.
- Arrowljevo načelo nemogućnosti – ni jedan program donesen većinom glasova ne može uvažiti želje pojedinaca i jamčiti efikasnost.

Potrošnja i investicije

- Potrošnja se sastoji od:
 - trajna dobra (motorna vozila, oprema za kućanstvo),
 - potrošna dobra (hrana, odjeća, energija),
 - usluge (stanovanje, prijevoz, zdravstvena zaštita).
- Štednja je onaj dio raspoloživog dohotka koji se ne troši = raspoloživi dohodak - potrošnja.
- Točka pokrića - točka u kojoj kućanstvo potpuno troši sav svoj raspoloživi dohodak.
- Funkcija potrošnje prikazuje vezu između razine izdataka na potrošnju i razine raspoloživog dohotka
- Keynes - postojanje determinističkog odnosa između potrošnje i dohotka.

Funkcija štednje

- U bilo kojoj točki na crti s nagibom od 45 potrošnja je točno jednaka dohotku i štednja je kućanstva jednaka nuli.
- Kad funkcija potrošnje leži iznad crte od 45, kućanstvo smanjuje štednju.
- Kad funkcija leži ispod crte od 45, kućanstvo ima pozitivnu štednju.

Granična sklonost potrošnji

- Granična sklonost potrošnji dodatni je iznos koji pućanstvo troši kad dobije dodatni dolar dohotka.
- MPC je dodatna potrošnja koja proizlazi iz dodatnog dolara dohotka. Nagib funkcije potrošnje predstavlja graničnu sklonost potrošnji.

Granična sklonosti štednji

- Granična sklonost štednji dodatni je iznos koji pučanstvo štedi kad dobije dodatni dolar dohotka.
- MPS je dodatna štednja koja proizlazi iz dodatnog dolara dohotka.
- Nagib funkcije štednje predstavlja graničnu sklonost štednji.
- $MPC + MPS = 1$

Odrednice potrošnje

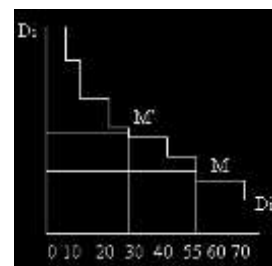
- tekući raspoloživi dohodak
- permanentni dohodak je razina dohotka koju bi kućanstva ostvarivala kada se uklone privremeni ili kratkotrajni utjecaji kao što su vrijeme, poslovni ciklusi ili neočekivani dobitak ili gubitak.
- učinak bogatstva - veće bogatstvo dovodi do veće potrošnje.
- uzroci opadanja štednje:
 - sustav socijalnog osiguranja
 - tržišta kapitala
 - spor rast dohotka

INVESTICIJE

- Investicije utječu na proizvodnju u kratkom roku preko učinka na agregatnu potražnju, a na dugoročni rast proizvodnje preko utjecaja rasta kapitala na potencijalnu proizvodnju i agregatnu ponudu.
- Vrste investicija: kupovina stambenih objekata, investicije u opremu, dodaci zaliham.
- Odrednice investicija: prihodi, troškovi, očekivanja
- Poduzeća investiraju da bi stekla profite. Budući da kapitala dobra traju mnogo godina, odluke o investicijama ovise o potražnji za proizvodnjom koju proizvode nove investicije, kamatnjacima i porezima koji utječu na troškove investicija i očekivanjima poduzeća.

Krivulja potražnje za investicijama

- Krivulja potražnje za investicijama pokazuje odnos između investicija i kamatnjaka.
- Investicije su određene neto profitom investicija.
- Krivulja je negativno nagnuta zbog rasta kamatnjaka.

MJERENJE GOSPODARSKE AKTIVNOSTI

- Bruto domaći proizvod tržišna vrijednost svih finalnih roba i usluga proizvedenih u zemlji u godinu dana.
- To je zbroj potrošnje, bruto ulaganja, državnih izdataka za robe i usluge i neto izvoza ostvarenih u zemlji tijekom jedne godine
- $GDP = C + I + G + X$

C – vrijednost domaće potrošnje

I – bruto privatne domaće investicije

G – državna kupovina dobara i usluga

X – neto izvoz

- BDP možemo mjeriti na 2 načina:
 - a) kao tijek finalnih proizvoda
 - b) kao ukupne troškove ili zaradu od ulaznih čimbenika koji rezultiraju finalnom proizvodnjom.
- Budući da je dobit ostatak – oba će načina izračunati jednaki ukupni BDP.
- NOMINALNI BDP – mjeri se stvarnim tržišnim cijenama
- REALNI BDP – računa se pomoću konstantnih ili nepromjenjivih cijena.

Agregatna potražnja i model multiplikatora

- Agregatna potražnja ili AD je ukupna ili agregatna količina proizvodnje koja se dragovoljno kupuje pri danoj razini cijena, kad se druge stvari ne mijenjaju.
- AD se sastoji od:
 - Potrošnje - osobna potrošnja koja je određena raspoloživim dohotkom, dugoročnim trendovima dohotka, bogatstvom i razinom cijena.
 - Investicijska potrošnja - uključuje privatne kupovine zgrada i opreme i gomilanje zaliha.
 - Javna potrošnja - određuju je odluke o trošenju države.
 - Neto izvoz - jednak je razlici između vrijednosti izvoza i vrijednosti uvoza, određuju je domaći i inozemni dohodak, relativne cijene i devizni tečajevi.

Opadajuća krivulja agregatne potražnje i utjecaji na nju

~Varijable ekonomske politike

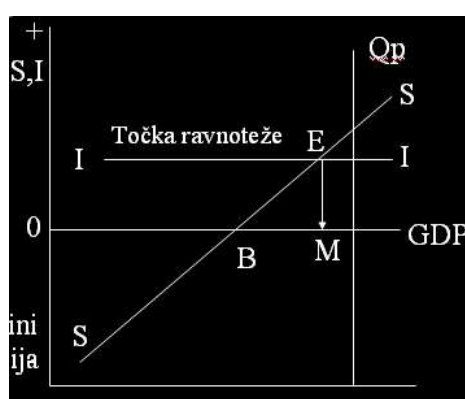
- Zašto je krivulja AD opadajuća - kada krivulja AD opada realna se potražnja za proizvodima smanjuje kad se razina cijena povećava. Glavni je razlog opadanja krivulje AD učinak ponude novca, u skladu s kojim više cijene djelujući na fiksnu nominalnu ponudu novca uzrokuju jaki novac i niže agregatno trošenje.
- Monetarna politika - povećanje ponude novca snižava kamatnjake i poboljšava uvjete kreditiranja, potičući više razine investicija i potrošnje trajnih dobara.
- Fiskalna politika - povećanje izdataka na dobra i usluge neposredno povećavaju trošenje, smanjenja poreza ili povećanja transfera dohotka i potiču veću potrošnju.

Egzogene varijable utjecaja na agregatnu potražnju (AD)

- Inozemna proizvodnja - rast proizvodnje u inozemstvu dovodi do povećanja neto izvoza.
- Vrijednost imovine - povećanje cijena dionica ili cijena stanova dovodi do većeg bogatstva kućanstava a time do veće potrošnje. To također dovodi do nižih troškova kapitala i povećava investicije poduzeća.
- Smanjenje cijena nafte - veća proizvodnja nafte u svijetu smanjuje cijene nafte na svjetskom tržištu. Veći realni dohoci potrošača i veće poslovno povjerenje povećavaju potrošnju, kupovine automobila i investicije.
- Napretci u tehnologiji - nove mogućnosti investiranja i rast AD.
- Ostalo - politički događaji, sporazumi o slobodnoj trgovini.

Osnovni model multiplikatora

- Model multiplikatora je makroekonomska teorija koja se upotrebljava da se objasni kako se određuje proizvodnja u kratkom roku - fiksne cijene i nadnica.
- Svaka točka na na funkciji potrošnje,štednje pokazuje željenu ili planiranu potrošnju,štednju pri danoj razini dohotka.
- Sjecište funkcija štednji i funkcija investicija ravnotežna je razina GDP-a prema kojoj će težiti društvena proizvodnja.
- Ravnotežna se razina GDP-a ostvaruje jedino u E, gdje se krivulja štednji siječe s krivuljom investicija.
- U bilo kojoj točki, željena se štednja kućanstva ne podudara sa željenim investicijama poduzeća.
- To će nesuglasje uzrokovati da poduzeća promijene svoje razine proizvodnje i zaposlenosti i da se time sustav vrati na ravnotežni GDP.

Određivanje proizvodnje potrošnjom i investicijama

- Krivulja ukupne potrošnje $C+I$ pokazuje razinu željenih izdataka potrošača i poduzeća za svaku razinu proizvodnje.
- Ekonomija je u ravnoteži u točki u kojoj krivulja $C+I$ siječe crtu čiji je nagib 45 u točki E.
- U točki E je ekonomija u ravnoteži jer je na toj razini željeno trošenje na potrošnju i investicije potpuno jednako razini ukupne proizvodnje.

Samo kada je razina proizvodnje u stupcu 5 potpuno jednaka planiranom trošenju u stupcu 6, poduzeća će biti u ravnoteži. Njihove će prodaje upravo biti dostatne da opravdaju nastavak njihove tekuće razine proizvodnje. GDP se neće ni povećavati, niti smanjivati.

GDP i Di	Plan.P.	Plan.Š.	Plan. I	Uk. P i I	Proizv.
4200	3800	400	200	4000	smanjenje
3900	3600	300	200	3900	smanjenje
3600	3400	200	200	3600	ravnoteža
3300	3200	100	200	3300	povećanje
3000	3000	0	200	3000	povećanje
2700	2800	-100	200	2700	povećanje

Multiplikator

- Keynesijanski model multiplikatora pokazuje da će povećanje investicija povećati GDP za uvećan ili mnogostruk iznos.
- Multiplikator je broj kojim se mora pomnožiti promjena investicija da bi se dobila proizašla promjena ukupne proizvodnje.

Paradoks štednje

- Štednja i investicije se smanjuju kada se više štedi.
- Pomak funkcije štednje smanjuje dohodak i proizvodnju, a zatim i investicije što opet smanjuje dohodak i proizvodnju sve dok se ne izjednače štednja i investicije.

Država, međunarodna razmjena i proizvodnja

- Fiskalna politika države sastoji se od državnih kupovina dobara i usluga (G) te poreza i transfera (T).
- Djelatna upotreba utjecaja države da se ublaže poslovni ciklusi.
- Paušalni porezi - porezi koji se ne mijanjaju kada se mijenjaju dohodak ili druge ekonomske varijable.
- $GDP = \text{izdaci za potrošnju}$
 - + bruto privatne domaće investicije
 - + državne bruto kupovine dobara i usluga
 - + neto izvoz
 - $= C + I + G + X$

Učinak poreza na potrošnju

- Porezi smanjuju raspoloživi dohodak i potrošnju za iznos $MPC \times \text{smanjenje dohotka}$.
- Multiplikator poreza = $MPC \times \text{multiplikator izdataka}$

Multiplikatori fiskalne politike

- Investicije, porezi i trošenje države tokovi su autonomnog trošenja koji uzajamno djeluju s induciranim trošenjem na potrošnju da bi odredili ravnotežnu razinu društvene proizvodnje.
- Multiplikator izdataka države je povećanje GDP-a koje proizlazi iz povećanja 1\$ državne kupovine dobara i usluga.
- Državne su kupovine dobara i usluga važna snaga određivanja proizvodnje i zaposlenosti. U modelu će se multiplikatora proizvodnja povećati za umnožak povećanja izdataka države i multiplikatora izdataka. Stoga izdaci države tijekom poslovnog ciklusa mogu stabilizirati ili destabilizirati proizvodnju.

Međunarodna razmjena i makroekonomija

- Ukupni domaći izdaci (domaća potražnja) jednaki su potrošnji, domaćim investicijama i kupovinama države.

- Domaća se potražnja razlikuje od GDP jer se dio izdataka troši na dobra kupljena u inozemstvu (m) i dio proizvodnje koji se prodaje u inozemstvu (e).
- Razlika se svodi na neto izvoz koji je jednak $X = e - m$.
- Devizni tečaj - cijena po kojoj se valuta jedne zemlje mijenja za valutu neke druge zemlje.
- Kad devizni tečaj neke države raste cijene uvezenih dobara opadaju dok izvoz za strance postane skuplji.
- Rezultat je da država postaje manje konkurentna na svjetskim tržištima i neto izvoz se smanjuje.

Multiplikator otvorene ekonomije

- Budući da u otvorenoj ekonomiji dio bilo kojeg povećanja dohotka istječe u uvoz, multiplikator je u otvorenoj ekonomiji nešto manji od multiplikatora zatvorene ekonomije.
- Multiplikator otvorene ekonomije = $1 / (MPS + MPm)$

MPS = granična sklonost štednji

MPm = granična sklonost uvozu

Ocjene multiplikatora

- Model multiplikatora pretpostavlja da su investicije fiksne i da zanemaruje utjecaj kredita i novca, i da nema AS.
- Jan Tinbergen, Lawrence Klein.
- Ekonomisti ocjenjuju velike ekonometrijske modele i potom provode brojčane eksperimente.
- Neki ekonomisti vjeruju da makroekonomsko ponašanje najbolje objašnjava keynesijanski pristup, dok su drugi uvjereni da monetaristički pristup, pristup ekonomije ponude ili klasični pristup najbolje objašnjava makroekonomske tijekove u gospodarstvu.

Novac i poslovno bankarstvo

- Novac je bilo koja stvar koja služi kao sveopće prihvaćeno sredstvo razmjene ili način plaćanja.
- Robe - papirne novčanice - čekovni računi - internet novac?
- Trampa se razlikuje od novčane ekonomije zbog problema dvostruke podudarnosti.
- Kod robnog novca država nije trebala garantirati vrijednost novca zbog njegove unutarnje vrijednosti.

Oblici novca kroz povijest

- Robni novac - stoka, maslinovo ulje, pivo, vino, bakar, željezo, zlato itd.
- Kod robnog se novca javlja problem djeljivosti i rukovanja.
- Dominantni oblik robnog novca do XIX stoljeća su bili srebro i zlato, imali su unutarnju i upotrebnu vrijednost.
- Papirni novac - sredstvo razmjene, čuvar vrijednosti, država garantira njegovu vrijednost.

Novac danas

- Bankovni novac - čekovi se prihvaćaju kao gotovinska plaćanja (9/10) na temelju fondova uložених

u banku.

- Čekovni, štedni računi i portfelji dionica mogu biti osnovna u kreiranju bankovnog novca.
- Novac se neprestano razvija što pred središnje banke postavlja težak zadatak kontroliranja državnog novca.
- Novac je krvotok gospodarskog sustava.

Novčani agregati

- Glavni novčani agregati predstavljaju količinske mjere ponude novca - M1 i M2.
- Transakcijski novac (M1) sastoji se od stavki ponude novca koje se upotrebljavaju za transakcije
 - kovanice koje ne drže banke,
 - papirni novac (naredbodavni novac jer država izriče da su kovanice i papirni novac zakonsko sredstvo plaćanja).
 - Gotovina u optičaju - kovanice i papirni novac čine trećinu M1.
- Čekovni računi - čekovni depozit, bankovni novac.

Novac u širem smislu M2

- Iako je M1 najprikladnija mjera novca, podjednako viđen agregat je novac u širem smislu M2.
- Obično se naziva likvidni novac ili kvazi novac-približni novac.
- Nije transakcijski novac jer se ne može uvijek upotrijebiti kao sredstvo razmjene ali se može brzo i lako konvertirati u gotovinu bez gubitka vrijednosti.
- M2 uključuje M1 kao i štedne račune u bankama, male oročene depozite i sličnu aktivu koji su blisku supstituti transakcijskog novca.

Kamatnjaci - cijena novca

- Kamata je izvršena isplata za upotrebu novca.
- Kamatnjak je svota kamata plaćenih na jedinicu vremena.
- Ljudi plaćaju za mogućnost pozajmljivanja novca.
- Kamatnjak je trošak posuđivanja novca, uzimanja novca u zajam, mjeren dolarima na posuđeni dolar (dolar uzet u zajam godinu dana).
- Kamatnjaci se razlikuju po karakteristikama zajma - rok, dospijeće, rizik, likvidnost, admin. troškovi

Nominalni i realni kamatnjak

- Nominalni kamatnjak mjeri godišnji dobitak u dolarima na uloženi dolar (na početku i na kraju razdoblja zajma ne mogu se kupiti ista dobra i usluge jer se njihova cijena mijenja).
- Realni kamatnjak - mjeri količinu dobara i usluga koju ćemo dobiti sutra za dobra koja smo žrtvovali danas. Dobija se ispravljanjem nominalnih ili dolarskih kamatnjaka stopom inflacije.
- Realni = nominalni - stopa inflacije $8-3\%=5\%$.

Potražnja za novcem

- Funkcije novca

- sredstvo razmjene,
- jedinica za obračun,
- zaliha vrijednosti.
- Novac omogućava lagane i brze transakcije, određivanje cijene i očuvanje vrijednosti ali ne bez oportunitetnog troška, dakle ne besplatno.
- Ako bi se bogatstvo držalo u obliku dionica, obveznica ili štednih računa umjesto u novcu davalo bi viši kamatnjak.
- Potražnja za novcem ovisna o potrebi novca kao sredstva razmjene naziva se transakcijska potražnja - gotovina i čekovni računi
- rast dohotka - rast cijena dobara - rast potražnje za novcem.
- Transakcijska je potražnja za novcem osjetljiva na kamate - kada kamatnjaci na ostale oblike imovine rastu, pučanstva smanjuju svoja držanja novca i drži ih u vidu imovine u bankama.

Špekulacijska potražnja

- Potražnja za novcem u cilju stvaranja zaliha vrijednosti ili ulaganja u neki oblik imovine naziva se špekulacijska potražnja za novcem.
- Teorija portfelja - razboriti ulagači raspoređuju svoje bogatstvo u portfolio ili grupu vrijednosnih papira.

Bankarstvo i ponuda novca

- Financijske institucije zajmoprimcima prenose fondove zajmodavaca stvarajući pri tome financijske instrumente poput čekivnih i štednih računa.
- Poslovne banke osiguravaju jedan od najvažnijih makroekonomskih agregata - bankovni novac, knjižni novac.
- Bilanca banke razlikuje se od ostalih bilanci poduzeća za stavku rezervi.

Bilanca banke

	Aktiva	Pasiva
Rezerve		Depoziti po viđenju
Zajmovi		Ulozi na štednju i oročeni depoziti
Investicije i vrijednosni papiri		Ostale obveze i neto vrijednost
Neto imovina = aktiva - pasiva po tržišnom ili povijesnom trošku.		

Stvaranje depozitnog novca

- Rezerve su sredstva koja banke u obliku gotovine ili fondova uložena drže kod centralne banke od kojih se dio drži radi svakodnevnih potreba poslovanja a dio da se zadovolje zakonski zahtjevi za rezervama (veći dio).
- U sustavu 100% rezervi (zlatarne) nema stvaranja novca i utjecaja na makroekonomiju jer se ne

utječe na ponudu novca.

Zakonske rezerve

- Osnovni je cilj zakonskih zahtjeva za rezervama je da središnja banka nadzire količine depozita po viđenju koje mogu stvarati banke kako bi nadzirale ponudu novca.
- Ponuda novca je gotovina i bankovni novac M1.

Tržište vrijednosnih papira

- Tržište vrijednosnih papira mjesto je na kojemu se kupuju i prodaju dionice poduzeća privatnom vlasništvu, odnosno pravni naslovi poduzeća.
- Bikovsko tržište - tržište na kojemu se bilježi rast cijena dionica.
- Besističko tržište - tržište na kojemu se bilježi pad cijena dionica.
- Dow-Jonesov indeks cijena dionica - vagani prosjeci cijena košare dionica poduzeća
- Kretanja na financijskom tržištu ne mogu se predvidjeti.
- Najznačajniji vrijednosni papiri su DIONICE i OBVEZNICE.
- Pored njih kao vrijednosni papiri služe još i mjenice, čekovi, police osiguranja, štedne knjižice i sl.
- tržište vrijednosnih papira dijelimo na primarno i sekundarno.

1. NA PRIMARNOM TRŽIŠTU trguje se novim vrijednosnim papirima, a subjekti koji emitiraju te papire (poduzeća, banke i dr.) pojavljuju se kao njihovi prvi prodavači.

2. NA SEKUNDARNOM TRŽIŠTU prodaju se i kupuju ranije emitirani vrijednosni papiri, a kupoprodaja se organizira i zbiva na burzama vrijednosnih papira.

DIONICE

- Dionice izdaju poduzeća, a predstavljaju surogate novca i instrumente prikupljanja financijskih sredstava za početak rada ili za "dokapitalizaciju" poduzeća.
- Takvim vrijednosnim papirima trguje se na tržištu kapitala.
- Dohodak koji dobiva vlasnik dionica naziva se **DIVIDENDA**.
- Treba razlikovati nacionalnu od tržišne vrijednosti dionica.
- Vrijednost dionice na tržištu predstavlja vrijednu sliku o poslovanju i tržišnom položaju poduzeća.

OBVEZNICE

- Obveznice su dužnički vrijednosni papiri pomoću kojih jedan pravni subjekt (država ili poduzeće) prikuplja slobodna novčana sredstva i subjekte (drugih država, poduzeća ili građana).
- Obveznice su kreditni instrument a razlikuju se od kredita po tome što one, kao financijski instrument, mogu biti predmet kupoprodaje na tržištu vrijednosnih papira.
- Izdavatelj obveznice obvezuje se u određenom roku vratiti pozajmjeni novac uz ugovorenu kamatu.

Centralno bankarstvo

- Glavni instrumenti monetarne politike
 - operacije na otvorenom tržištu - kupovanje ili prodavanje državnih obveznica,
 - politika diskontne stope - određivanje kamatnjaka (diskontne stope) uz koju komercijalne banke mogu posuđivati novac od centralne,
 - politika obveznih rezervi - mijenjanje zakonskih odnosa obveznih rezervi na depozite kod banaka i drugih finansijskih institucija.

Bilanca centralne banke

Sredstva	Obveze i neto imovina
Vrijednosni papiri države Zajmovi i akceptirane mjenice Razna ostala sredstva	Novčanice Depoziti Bankovne rezerve Ministarstvo financija Razne obveze

Operacije na otvorenom tržištu

- Prodajući ili kupujući vrijednosne papire države na otvorenom tržištu, centralna banka može sniziti ili povećati bankovne rezerve.
- Operacije na otvorenom tržištu najvažniji su instrument centralne banke za stabilizaciju.

Politika diskontne stope i obveznih rezervi

- Diskontna stopa je kamatnjak koji se zaračunava na pozajmice banaka kod centralne banke.
- Obvezne rezerve su zakonski utvrđeni minimalni iznos nekamatonosnih rezervi. Zakonski se određuju visoke rezerve radi toga da se centralnoj banci omogući da nadzire ponudu novca.

Ostale funkcije centralne banke

- Nadzor je bankovnih rezervi od centralne banke pod utjecajem poremećaja iz inozemstva.
- Države sa razvijenim finansijskim tržištima rutinski steriliziraju međunarodne poremećaje rezervi.
- Upravljanje tržištima deviza - kupnja i prodaja različitih valuta na tržištima deviza.
- Usklađivanje međunarodnih financija.
- Reguliranje banaka i osiguranje depozita.

Mehanizam monetarnog prijenosa

- Da bi započela proces centralna banka poduzima korake kako bi smanjila bankovne rezerve.
- Svaki dolar smanjenja bankovnih rezervi uzrokuje višestruko smanjenje depozita po viđenju i zbog toga smanjenje ponude novca.
- Smanjenje će ponude novca povećavati kamatnjake i pogoršati uvjete kreditiranja.

- Uz više kamatnjake i manje bogatstvo smanjiti će se potrošnja osjetljiva na kamatu osobito investicije.
- Pritisci smanjenja ponude novca kroz smanjenje agregatne potražnje smanjiti će dohodak, proizvodnju, broj radnih mjesta i inflaciju.

Tržište novca

- Na tržište novca utječe kombinacija želje javnosti da drži novac (potražnje) i monetarne politike centralne banke (fiksna ponuda novca).
- Njihovo međudjelovanje određuje tržišni kamatnjak.
- Čvršća monetarna politika povećava tržišne kamate i obrnuto.

Ekonomski rast i AGREGATNA PONUDA (AS)

- Ekonomski je rast povećanje potencijalnog GDP-a ili proizvodnje neke zemlje.
- Ostvaruje se kada se GPM pomiče prema vani.
- Određuje stopu rasta životnog standarda pučanstva neke zemlje.

Faktori rasta

- Sposobnost ljudi (ponuda rada, obrazovanje, disciplina, motivacija),
- Prirodna bogatstva (zemlja, minerali, goriva, kvaliteta okolišta),
- Tvorba kapitala (strojevi, ceste, tvornice),
- Tehnologija (znanost, tehnika, management, poduzetništvo).

Teorije ekonomskog rasta

- SMITH & MALTHUS
 - ekonomski je rast određen raspoloživošću zemlje i rastom pučanstva
 - Malthusov željezni zakon nadnica - pučanstvo će rasti sve dok su nadnice iznad egzistencijalne razine.
 - Stabilna ravnoteža pučanstva = egzistencijalnim nadnicama.

Klasični model rasta

Neoklasični model rasta

- Proizvodi su homogeni proizvod sa dvije vrste utrošaka - kapitalom i radom.

- Odrednice rasta su kapital i tehnološka promjena.
- Kapitalna opremljenost = K/L .
- Rast K/L uz istu tehnologiju dovodi do pada prinosa na kapital.

Dugoročna ravnoteža

- U dugom će roku ekonomija ući u stabilno stanje u kojem će prestati rast K/L i nadnica i u kojemu su prinosi na kapital i realni kamatnjaci konstantni.
- Ekonomski rast = akumulacija kapitala za zamjenu postojećih tvornica i metoda proizvodnje.

Izvori ekonomskog rasta

- Jednadžba obračuna rasta
 $\% \text{ rast } Q = 3/4 \% \text{ rasta } L + 1/4 \% \text{ rasta } K + T.C.$
- $3/4$ i $1/4$ su relativni udjeli faktora u nacionalnom dohotku
- $1,8 = 1/4 (1,2)K/L + T.C. = 0,3 + 1,5$

Odrednice agregatne ponude (AS)

- Agregatna ponuda opisuje ponašanje proizvodne strane ekonomije.
- Pokazuje razinu ukupne društvene proizvodnje koja će se proizvesti na svakoj mogućoj razini cijena, kada se ostale stvari ne mijenjaju.
- Potencijalni GNP je najviša postiziva razina društvene proizvodnje.

Varijable koje utječu na AS

- Raspoložive količine kapitala, rada i zemlje.
- Tehnologija i efikasnost.
- Nadnice.
- Uvozne cijene.
- Troškovi ostalih faktora.

AS u kratkom i dugom roku

- AS neke zemlje razlikuje se od Q_p u kratkom roku zbog nefleksibilnih sastavnica troškova.
- Dugoročna je AS okomita jer se tada svi troškovi prilagođavaju.

Poslovni (konjunktorni) ciklusi

- Poslovni ciklus je tok ukupne društvene proizvodnje dohotka i zaposlenosti koji obično traje od 2 do 10 godina, obilježen velikom ekspanzijom ili kontrakcijom u većini sektora ekonomije.
- Ciklusi se dijele u recesiju i ekspanziju sa točkama obrata vrhovi i dna.

Uzroci poslovnih ciklusa

- Recesija - silazna faza poslovnog ciklusa, razdoblje u kojem se smanjuje GDP tijekom barem dva uzastopna tromjesečja.
- Pad kupovne moći, potražnja za radom se smanjuje, proizvodnja smanjuje, inflacija usporava, smanjuju se profiti poduzeća.

Teorije konjunkturalnih ciklusa

- Monetarne teorije - ekspanzija i kontrakcija novca.
- Model multiplikatora.
- Političke teorije.
- Teorije ravnotežnih poslovnih ciklusa - pogrešne predodžbe o P i nadnicama.
- Realni poslovni ciklusi - širenje pozitivnih ili negativnih šokova.

Nezaposlenost

- Okunov zakon - na svakih 2% smanjenja GDP-a u odnosu na potencijalni GDP stopa nezaposlenosti se poveća 1%.
- Posljedica je ovog zakona da stvarni GDP mora rasti jednako brzo kao i potencijalni GDP kako bi se spriječilo povećanje stope nezaposlenosti.
- Radna snaga = zaposleni + nezaposleni

Mjerenje nezaposlenosti

- Zaposleni - pučanstvo koje obavlja neki plaćeni posao i oni koji su odsutni s posla zbog bolesti, štrajkova, praznika.
- Nezaposleni - pučanstvo koje nije zaposleno ali aktivno traži posao ili čeka da se vrati na posao.
- Izvan radne snage - osobe koje se školuju, mirovini, održava kuću.

Vrste nezaposlenosti

- Frikcijska - zbog neprestanog kretanja pučanstva između područja, zaposlenja, stadija životnog ciklusa.
- Strukturna - nepodudarnost između ponude i potražnje za radnicima.
- Ciklička nezaposlenost - svezupna potražnja za radom je niska zbog male potrošnje i proizvodnje.

Osiguranje stabilnosti cijena

- Inflacija označava rast opće razine cijena dok stopa inflacije mjeri promjenu opće razine cijena

$$\text{stopa inflacije} = \frac{\text{razina cijena}_t - \text{razina cijena}_{t-1}}{\text{razina cijena}_{t-1}} \times 100$$

- Razina cijena se mjeri kao ponderirani prosjek dobara i usluga u ekonomiji.

Indeksi cijena

- Pojava smanjivanja opće razine cijena naziva se deflacija.

- Indeks cijena potrošača (CPI) mjeri trošak kupnje standardne košare dobara u različitim vremenima - hrana, odjeća itd.
- Indeks cijena sastavlja se ponderiranjem svake cijene u skladu s ek. važnošću.

Mjerenje CPI

- 20% hrana, 50% stan, 30% med.potrebe
- $CPI = (0,20 \times 102) + (0,50 \times 106) + (0,30 \times 110) = 106,4$.
- Problemi mjerenja: ponderi uvijek isti, izbor bazne godine, promjena kvalitete proizvoda i usluga nije obuhvaćena.
- Deflator GDP-a: cijena svih sastavnica GDP-a, indeks s promjenljivim ponderima, god. t.
- Ind.cij.proizv.(PPI)- cijene u velepr. i malopr.

Vrste inflacije

- **Podjela prema intenzitetu**
 - Umjerena inflacija - spori i predvidivi rast cijena (do 10% na godinu)
 - Galopirajuća inflacija - dvocifrena ili trocifrena godišnja inflacija (20-200), indeksiranje ugovora.
 - Hiperinflacija - milijun i više godišnje. Potražnja za novcem pada, nestabilnost.
- **Podjela prema početnim uzrocima**
 - Inflacija ponude (inflacija troškova)
 - Inflacija potražnje
- **Podjela s obzirom na stanje privredne aktivnosti**
 - stagflacija - privredno stanje u kojem istovremeno vladaju stagnacija i inflacija (stagnacija + inflacija)
 - incesija (inflacija u stanju recesije)

DEFLACIJA je pojava suprotna inflaciji, a označava pad opće cjenovne razine.

Inercijska inflacija ostaje na istoj stopi sve dok je neki događaj ne promijeni.

EkonomSKI utjecaji inflacije

- Prerazdioba dohotka i bogatstva između različitih skupina, kreditora i dužnika, zajmoprimca i majmodavca. Dionice se kreću obrnuto od inflacije. Bogati dršću, siromašni uživaju indeksaciju.
- Iskrivljenje cijena i efikasnost - držanje gotovine, indeksiranje poreza, trošenje realnih sredstava i prilagođ.cijena.

Optimalna stopa?

- Ekonomisti se ne slažu oko točnog cilja glede inflacije ali se slažu da predvidiva i stabilna rastuća razina cijena osigurava najbolju klimu za zdravi ekonomski rast.
- Stopa inflacije koja se očekuje i ugrađuje u ugovore i neformalne sporazume je inercijska stopa inflacije (bez šoka)

Inflacija potražnje

- Inflacija potražnje se javlja kad agregatna potražnja raste brže od proizvodnog potencijala ekonomije i povlači cijene prema gore kako bi se izjednačile agregatna ponuda i agregatna potražnja.

Inflacija troškova (ponude)

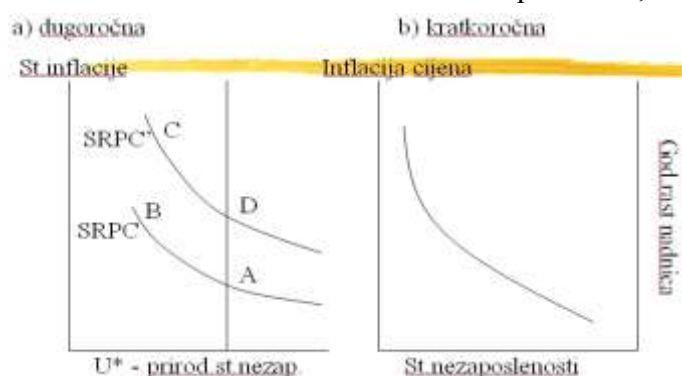
- Inflacija koja proizlazi iz rastućih troškova tijekom razdoblja visoke nezaposlenosti i nepotpunog iskorištavanja sredstava zove se inflacija troškova.
- Uvjetovana je rastom cijena i nadnica te iznenadnim šokovima u sferi proizvodnje (cijenama inputa).

Phillipsova krivulja

- Phillips je pronašao obrnutu vezu između nezaposlenosti i inflacije - podaci za UK za 100 godina.

$$\left(\begin{array}{c} \text{stopa} \\ \text{inflacije} \end{array} \right) = \left(\begin{array}{c} \text{st.rasta} \\ \text{nadnica} \end{array} \right) - \left(\begin{array}{c} \text{st.rasta} \\ \text{produktivnosti} \end{array} \right)$$

- Phillipsova krivulja pokazuje zamjedb u između nezaposlenosti i inflacije, krivulja ima negativan nagib, krivulja pokazuje tzv. trade off. tj.mogućnost izbora između inflacije i nezaposlenosti.
- Država može ostvariti nižu nezaposlenost, ali uz višu inflaciju.

Prirodna stopa nezaposlenosti

- Prirodna stopa nezaposlenosti je ona stopa pri kojoj se snage koje djeluju na povišenje i smanjenje inflacije, cijene i nadnica u ravnoteži.
- Inflacija je stabilna bez tendencija ubrzavanja ili smanjenja.
- Ona je dakle najviša održiva razina zaposlenosti i u skladu je s potencijalnom proizvodnjom zemlje. 6%

Troškovi dezinflacije

- Prilagodba Phillipsove krivulje - 5 god.
- Troškovi dezinflacije - 4-10% GDP-a.
- Prirodna stopa je iznad optimalne - maksimalna razina neto ek.blagostanja.
- Na prirodnu stopu utječu demog.promjene, tržište rada, šokovi ponude i potražnje, politika dohodaka i indeksacija.

Ekonomске posljedice duga

- Proračun pokazuje planirane izdatke Vladinih programa i očekivane fiskalne prihode.
- Proračunski se višak javlja kada su porezni i drugi prihodi veći od izdataka.
- Uravnoteženi proračun - prihodi i izdaci države su jednaki.

Politika proračuna

- Politika proračuna je sredstvo pomoću kojega se društvena proizvodnja dijeli na privatnu i javnu potrošnju te investicije.
- Utječe na ponudu faktora u sektorima.
- Fiskalna politika - proces oblikovanja oporezivanja i javnih izdataka u cilju smanjenja poslovnih ciklusa i održanju rastuće ekonomije bez inflacije.

Diskrecijska fiskalna politika i stabilizacija

- Diskrecijska fiskalna politika - država mijenja porezne stope ili programe trošenja kroz fiskalne programe javnih radova, kapitalnih programa i javnih projekata za zapošljavanja i promjene poreznih stopa.
- Automatski stabilizatori - promjene poreznih prihoda i transfernih plaćanja.

Fiskalni deficiti

- Stvarni proračun registrira stvarne dolarske izdatke, prihode i deficite.
- Strukturalni proračun registrira koliki bi bili prihodi, izdaci i deficiti države kad bi ekonomija poslovala na potenc. razini.
- Ciklički proračun je razlika između stvarnog i strukturalnog. Mjeri učinke poslovnih ciklusa na proračun.

Hipoteza istiskivanja

- Istiskivanje se javlja u kratkom razdoblju kada reakcije na tržištu novca (rast transakcijske potražnje za novcem) smanjuju efikasnost fiskalne politike.
- Povećanje strukturalnog deficita smanjenjem poreza ili većom potrošnjom države dovesti do rasta kamata i smanjenja investicija.

Državni dug i ekonomski rast

- Unutarnji dug - dug države svojim vlastitim građanima.
- Vanjski dug - država duguje strancima. To je neto odbitak od raspoloživih sredstava pučanstva zemlje dužnika.
- Kad dug države raste, pučanstvo će gomilati državni dug umjesto privatnog kapitala i to će premjestiti privatni kapit.
- Veliki državni dug smanjuje rast potencijalne proizvodnje u nekoj zemlji jer premješta privatni kapital, povećava neefikasnost zbog oporezivanja i podmirivanja dijela vanjskog duga.

Komparativna prednost

- Načelo komparativne prednosti tvrdi da će svaka zemlja imati korist ako se specijalizira u proizvodnji i izvozi ona dobra koja može proizvoditi uz relativno niži trošak (u kojima je relativno

efikasnija od drugih zemalja).

- Svaka će zemlja imati koristi ako uvozi ona dobra koja proizvodi uz relativno viši trošak (manje efikasna).

Međunarodna (vanjska) prema domaćoj trgovini

- a) proširene trgovinske mogućnosti (VT – potrošači dolaze do dobara koja se ne proizvode u njihovoj zemlji)
- b) suverene države (VT – država je suverena u uređivanju tijeka ljudi, dobara i financija, UT – država nema taj utjecaj)
- c) devizni tečaj (međunarodni financijski sustav treba osigurati nesmetani tijek i zamjenu valuta ili dolazi do urušavanja trgovine)

David Ricardo

- Načelo komparativne prednosti tvrdi da neka zemlja može imati korist od razmjene čak i kad je u proizvodnji apsolutno efikasnija (ili apsolutno manje efikasna) od drugih zemalja.
- Kada se otvori razmjena i kada se svaka zemlja usredotoči na svoje područje komparativne prednosti svatko je u boljem položaju.

Ekonomski probici razmjene

- Kada se otvori razmjena i kada se svaka zemlja usredotoči na svoje područje komparativne prednosti svatko je u boljem položaju, nacionalni se dohodak povećava, stanovništvo može dobiti veću količinu dobara i potrošnje za jednaku količinu rada.
- Uvjeti razmjene - odnos izvoznih i uvoznih cijena između zemalja. (2/3 SAD-U.K.)

Otvaranje razmjene

- Ako se svako područje potpuno specijalizira tamo gdje ima svoju komparativnu prednost, kad Europa proizvodi samo odjeću i Amerika samo hranu, odnos cijena će ležati negdje između 1/2 i 3/4 što će ovisiti o jakosti potražnje.
- Oba područja mogu potrošiti više nego što bi oni sami proizveli.

Ograničenja razmjene

- Unatoč ograničenjima razmjene - teorija je komparativne prednosti jedna između najdubljih istina u cjelokupnoj ekonomici.
- Države koje zanemaruju komparativnu prednost plaćaju veliku cijenu njihovim standardima življenja i ekonomskim rastom.
- Prepreke razmjeni - carina, kvota, troškovi prijevoza.

Nametanje carine

- Nametanje carine ima tri učinka:
 - obeshrabruje proizvodnju

- potiče potrošače da smanje svoje kupovine carinjenog dobra ispod efikasnih razina
- povećava prihode države.
- Carina - porez razrezan na uvoz.
- Kvota - ograničenje na količinu uvoza.

Vrste carina

- Prohibitivna carina - ona koja je toliko visoka da potpuno onemogućuje uvoz.
- Neprohibitivne carine - umjerenije carine koje djelomično ograničavaju razmjenu.
- Carina će povećati cijenu, sniziti potrošenu i uvezenu količinu i povećati domaću proizvodnju.

Ekonomika protekcionizma

- **PROTEKCIONIZAM** je politika zaštite proizvodnje od inozemne konkurencije putem carina i kvota.
- Neekonomski argumenti koji upozoravaju da je poželjno žrtvovati ekonomsko blagostanje radi potpore drugih nacionalnih ciljeva (vojni, nacionalna sigurnost).
- Nevjerodostojni razlozi za carine
 - merkantilizam,
 - carine za skupine s posebnim interesom,
 - konkurencija jeftinog inozemnog rada.

Uvozno opterećenje

- Klauzula izlaza za nuždu - privremeno uvozno olakšanje putem carina, kvota ili izvoznih dogovorenih kvota.
- Protudampinške carine - kada se utvrdi da se prodaje uz niske cijene radi osvajanja tržišta uvodi se dampinška carina.
- Izjednačavajuće carine - stranci subvencioniraju izvoz.

Potencijalno opravdani razlozi

- Carine mogu pomaći uvjete razmjene u korist neke zemlje.
- Privremena carinska zaštita industrije u povoju s rastućom mogućnošću u dugom roku.
- U određenim uvjetima carina može pomoći da se smanji nezaposlenost.

POLITIKE RASTA I STABILNOSTI

- Putanju proizvodnje i cijena određuje međudjelovanje agregatne ponude i potražnje.
- Politike stabilizacije djeluju preko utjecaja na agregatnu potražnju.
- Nadziranje potražnje - upotreba monetarne i fiskalne politike da bi se agregatna potražnja dovela na željenu razinu.

Važnost fiskalne politike

- Vremenski razmak između cikličkog šoka i efikasne reakcije je predug.
- Fiskalna politika zbog toga postaje beskorisna za stabilizaciju.

- Barrov učinak - smanjenje poreza nema učinak na dalekovidne potrošače - nema promjene obrazaca potrošnje.
- Preveliki strukturalni deficiti.

Djelotvornost monetarne politike

- Monetarna politika na ekonomiju djeluje posrednije.
- Utječe na potrošnju mijenjanjem kamatnjaka, uvjeta kreditiranja, tečajeva i cijena imovine.

Strategije ekonomskog razvoja

- Zemlja u razvoju - zemlja sa niskim realnim dohotkom per capita u odnosu na onaj u razvijenim zemljama SAD, Japan, Europa.
- Četiri elementa razvoja:
 - sposobnosti ljudi
 - prirodna bogatstva
 - tvorba kapital
 - tehnologija.

Začarani krug siromaštva

Teorije ekonomskog razvoja

- klima, etika, običaji, kultura, religija.
- teorije pokušavaju opisati kako prekinuti začarani krug i pokrenuti točke ekonomskog razvoja.
- Rostowljeva teorija rasta:
 - uzlet (vodeći sektori potiču rast-samoodrživi)
 - zaostalost (brže napreduju i konvergiraju tehn)
 - uravnoteženi rast (rast po istoj stopi).

Dileme ekonomskog razvoja

- industrijalizacija (kapitalno intenzivna, urbanizacija i prenapučenost) u odnosu na poljodjelstvo (radno intenzivna, zapošljavanje viška radne snage).
- Unutarnja naspram vanjskoj orijentaciji - supstitucija uvoz, orijentacija na izvoz.
- Država u odnosu na tržište.

Alternativni modeli razvoja

- Apsolutizam slobodnog tržišta » komunizam.
- Azijski model (nadzor države + tržište)
 - stope investicija (35% GDP-a)
 - monetarna stabilnost, zdrava valuta, ulaganja u fizički i ljudski kapital
 - vanjska orijentacija
 - konkurencija koju potiče država.

Socijalizam

- državno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju.
- planiranje - plansko ustrojstvo.
- prerasdioba dohotka.
- miran i demokratski razvoj - sve u državnom vlasništvu.

Sovjetski komunizam

- političke odluke određuju široke kategorije proizvodnje.
- odluke što, kako i za koga su donosile institucije za planiranje.
- poduzeća su isključivo odlučivala o svojoj strukturi utroška rada.
- loš sustav managementa - nema profita kao motiva

Tranzicija

- reforma cijena i slobodno formiranje cijena na tržištu - ponuda i potražnja određuju cijenu.
- tvrda proračunska ograničenja - poslovni gubici pokrivaju subvencijama.
- privatizacija.

Međunarodna razmjena i tečaj

- Otvorena ekonomija - ekonomija koja je u značajnom iznosu uključena u međunarodnu razmjenu.
- Korisnost međunarodne razmjene:
 - raznolikost uvjeta proizvodnje
 - opadajući troškovi zbog ekonomije opsega
 - razlike u ukusima.

Tečaj

- Cijena jedinice inozemne valute izražena domaćom valutom na deviznom tržištu.
- Tržište deviza je tržište na kojemu se razmjenjuju valute različitih zemalja.
- Pad cijene jedne valute izražen jednom ili svim drugim valutama zove se deprecijacija dok je inozemna valuta aprecirala.

DEVIZNI TEČAJEVI

- a) FLUKTUIRAJUĆI = tečaj se kreće pod utjecajem ponude i potražnje bez državne intervencije.
- b) FIXNI = države objavljuju službene tečajeve koje brane putem intervencija i monetarne politike.
- c) UPRAVLJANI = hibrid fixnog i fluktuirajućeg, države utječu na svoje devizne tečajeve kupnjom

ili prodajom stranih valuta (izravno) ili mijenjanjem svoje ponude novca podizanjem ili snižavanjem kamatnih stopa (neizravno – putem monetarne politike).

Devalvacija i revalvacija

- Devalvacija - kada se službeni tečaj neke zemlje u odnosu na zlato ili druge valute snižava. Povećanje službenog tečaja zove se revalvacija.
- Teorija deviznih tečajeva (PPP) - devizni tečaj neke zemlje na slobodnom tržištu izjednačava trošak kupnje razmijenjenih dobara u zemlji s troškom kupnje tih dobara u inozemstvu.

Bilanca plaćanja

- Tekući račun
 - bilanca robne razmjene
 - nevidljivosti (usluge, dohodak od investicija)
 - Bilanca na tekućem računu
- Račun kapitala
 - tokovi kapitala
 - Bilanca računa kapitala
- Statističke transakcije
 - Ukupni iznos za izravnanje
- Službene transakcije
 - Bilanca službenih izravnjanja
 - Službena sveukupna neto suma.

Bilanca međunarodnih plaćanja

- Bilanca međunarodnih plaćanja sustavni je iskaz svih ekonomskih transakcija između te zemlje i ostatka svijeta.
- Ako transakcija za zemlju zarađuje inozemnu valutu ona se zove potraživanje i registrira se kao stavka plus.
- Ako transakcija uključuje trošenje inozemne valute to je dugovanje i registrira se kao negativna stavka.

Stavke bilance plaćanja

- Bilanca na tekućem računu - razlika između ukupnog izvoza i ukupnog uvoza dobara i usluga neke zemlje.
- Račun kapitala - zajmovi koje privatni građani ili države daju ili primaju od privatnih građana iz inozemstva ili drugih država.
- Statističko neslaganje - transakcije koje nisu u neto pregledima.

Tečajevi i bilanca plaćanja

- Tokovi uravnoteženja državnih isplata ili primitaka inozemnih valuta od strane Vlade zovu se službene transakcije - kupnja ili prodaja obveznica neke zemlje.
- Kretanja tečaja služe kao ravnotežni kotač koji otklanja suficite i deficite bilance plaćanja.

Rast: Teorije i pristupi

Faze rasta (Rostow)

- Tradicionalna društva
 - niske investicije, agrarna društva
- Uvjeti rasta (Preconditions for take-off)
 - viškovi u poljoprivrednoj proizvodnji uvjetuju specijalizaciju i razmjenu. Institucionalna evolucija započinje (inovacije i pojava poduzetništva). Rast investicija u strukturi GNP-a ili GDP-a.
- Take-off
 - Investicije dostižu 10% of GNP ili GDP. Dolazi do pojave "Vodećih gospodarskih sektora". Velika Britanija (1780), SAD (1820), Francuska i Njemačka (1850).
- Faza "zrelosti"
 - Stabiliziranje institucionalne evolucije, nastavak rasta investicija, razvoj sektora koji upotpunjuju vodeće sektore. Rast kreće prema točki ravnoteže (self-sustaining magnitude).
- Masovna potrošnja
 - Povećana diverzifikacija, podrška nastavku trenda pozitivnih investicijskih aktivnosti i stabilan rast dohotka per capita.

Modeli rasta i GNP (GDP)

- Razumijevanje modela rasta implicira saznanje o pojmovima kao što su:
 - GNP i GDP
 - Per Capita GNP i Capita GDP
 - Growth Rates gore navedenih kategorija
 - Realne nasuprot nominalnim variablama
 - Ostali "indeksni" problemi iskazivanja

Rast GNP-a ili GDP-a

- (a) GNP (b) GDP
 - Vrijednost finalnih dobara ili usluga proizvedenih tijekom jedne godine
 - (a) od pučanstva neke zemlje
 - (b) unutar granica neke zemlje
- Per capita GNP = $\text{GNP} / \text{Pučanstvo}$
- Per capita GDP = $\text{GDP} / \text{Pučanstvo}$
- $g(\text{stopa rasta}) = (\text{GDP}_t - \text{GDP}_{t-1}) / \text{GDP}_{t-1}$
- ili DY/Y
 - multiplicirati sa 100 radi iskazivanja u %

GNP/GDP nedostaci

- Isključenje dobara i usluga koja ne ulaze u proces međunarodne razmjene

- proizvodnja unutar kućanstva (frizerske usluge)
- nezakonita proizvodnja i druge aktivnosti sivog tržišta
- Rastu kada se dogode
 - ratovi
 - istjecanja nafte
 - bolesti
- Ne odražavaju potrošnju neobnovljivih resursa.
- Problemi konverzije tečaja
 - iskazivanje na bazi kupovne moći
- Realni nasuprot nominalnom
 - Izbor određene bazne godine uvjetuje izbor određenih dobara na uštrb drugih

Lewis-ov dvosektorski model rasta

- Objašnjava dinamički odnos između sektora industrije (urbani) i poljoprivrede (ruralni)
- Zasniva se na pretpostavci viška radne snage
- Pretpostavlja reinvestiranje kapitala u urbanim sredinama (modernim sektorima)
- Poljoprivreda je u osnovi bila izvor urbanog rasta

Temeljne postavke Lewis-ovog modela

- ukupni proizvod
- granični proizvod
- prosječni proizvod
- opadajući prinosi rada
 - uz kapital kao fiksni output dodatna jedinica rada rezultira manje ostvarenim outputom u odnosu na prijašnje razine proizvodnje.
- Nadnice su određene prema graničnom proizvodu u industrijskom sektoru i prosječnom proizvodu u poljoprivrednom sektoru - pretpostavka fiksnih nadnica u industriji.

Solow-Denison-Swan Neoklasični model rasta

- $Y = f(L, K, R; a)$
 - L = rad
 - K = kapital
 - R = prirodni resursi
 - a = nematerijalni čimbenici: rast proizvodnosti uvjetovan znanjem
 - svi su resursi podjednako važni kao izvor rasta.
- Način razmišljanja-ne teorija o proizvodnim odnosima.
- “štednja uvjetuje investicije - neoklasičari” za razliku od “investicije uvjetuju štednju - Kejnezijanci”,
- stabilna stopa rasta uvjetovana je fiksnim odnosom K/L - kapital i rad moraju rasti po istoj stopi.

